

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HENRIK GJØDE NIELSEN

ØSTER HASSING
KIRKE

ØSTER HASSING KIRKE

Af samme forfatter er bl.a. udkommet

- Klarup Kirke, 1991
Klarupgård, 1992
Sportens spor, 1994
Blot Brudstykker, 1994
Hals Kommune, 1995
Besat og befriet, 1995
Hals i gamle postkort, 1995
Dengang i Viborg, 1995, 2. oplag Dengang i Viborg I, 1998
Spring og sport, 1996
Dengang i Viborg II, 1996
Viborg i gamle postkort, 1997
Dengang i Viborg III, 1997
Blot Brudstykker II, 1997
Hugo Matthiessens Hals, 1998
Lynderupgård, 1999
Ulsted Sparekasse, 1999
Avisen, 1999
Dengang i Viborg IV, 1999
Viborgsøerne, illustreret af Johannes Bæch, 2000
Hou Kirke, 2000
Dengang i Viborg V, 2000
Hals Skanse, 2001
Johannes Bæchs Viborg, 2002
Fra tørv til natur, 2003
Vester Hassing Skole, 2003
Syg og sund i Hals Kommune, 2003
Mørke sider af Viborgs historie, s.m. Larsen, Spanggård, Østergaard, 2003
Gåser Kirke, 2003
Nocturne, 2003
Retssager udføres, 2004
Flere mørke sider af Viborgs historie, s.m. Larsen, Spanggård, Østergaard, 2004
Til kirkens pryd og herskabets ære, 2005

HENRIK GJØDE NIELSEN

Øster Hassing Kirke

1880 – 29. august – 2005

Udgivet for
Øster Hassing Menighedsråd
af
Hals Museum
2005

Paa Kirkens høie Forsvars nærmere Approbation - tiden 1770-1880

Barnemordersken fra Øster Hassing	59
Paa Kirkens høie Forsvars nærmere Approbation	60
Øster Hassing gamle kirkegård	63
Det endelige kollaps	65
Planerne rides op	65

Øster Hassing Kirke - tiden 1880-2005

En bygning forsvinder	67
Grundstensnedlæggelse og indvielse	68
Kirkens genstande	71
Renoveringer	76
Øster Hassing Kirke	77
Præster og kapellaner ved Øster Hassing Kirke	78
Litteratur og materiale	80

Forord

Denne bog udgives i anledning af 125-året for Øster Hassing Kirkes opførelse. Det er en jubilæumsbog, og dog. Anledningen er et jubilæum, bogen noget lidt andet.

På Hals Museum har vi den fornøjelse at nyde godt af samarbejdet med menighedsrådene i Hals Kommune; et samarbejde, der bl.a. har udmøntet sig i, at vi har påbegyndt udarbejdelsen af en lille serie publikationer om Hals Kommunes kirker. Det har faldet naturligt, at de ”nye” kirker, d.v.s. de kirker som er opført i årene omkring år 1900, har fundet at 100-årsjubilæerne var en gunstig lejlighed til at udgive en bog om den enkelte kirkes historie. I det videre perspektiv følger disse bøger sig til den nye stamme i den danske, kirkehistoriske litteratur, der beskæftiger sig med den periodes kirker. Til nu er det blevet til publikationer om Hou Kirke, 2000, og om Gåser Kirke, 2003, udarbejdet af undertegnede. Til disse følger sig så Svend Gram Jensen kyndige arbejde om den middelalderlige Hals Kirke, 2004.

Det har været mig magtpåliggende, både som forfatter og som redaktør af serien, at hver enkelt bog, hver enkelt historie, skulle have sin helt egen, særlige vinkel. I bogen om Hou Kirke var det således særligt kirkens styrelse der stod i centrum, m.h.p. at klargøre hvorledes dette forhold har udviklet sig. I bogen om Gåser Kirke var det bl.a. pastoratet, præstegården, de seneste præster og særligt kirkebygningen og dens struktur der blev gjort til genstand for behandling, primært ud fra et ønske om at tilbagevise den i hvert fald tidligere hyppigt forekommende lidt nedladende holdning, man har vist de såkaldte nye kirker. Hvad ang. Svend Gram Jensens arbejde, var det strikte struktureret omkring Hals Kirkes bygningshistorie og interiør. For alle bøger i serien, således også for herværende, gælder det, at et valg, en prioritering, altid har en bekostning.

Bogen om Øster Hassing Kirke adskiller sig fra de førnævnte, og fra de fleste eksempler i den nye, kirkehistoriske litteratur, ved ikke blot at behandle den nye kirkes bygning, inventar m.v., men ved også at være en slags sognehistorie. Der er jo det særlige ved Øster Hassing Kirke, at den i modsætning til langt hovedparten af de nye kirker har haft en middelalderlig forgænger, en middelalderlig sognekirke. Og da såvel denne kirkes historie som det lille Øster Hassing Sogns historie må siges at være sparsomt belyst, har jeg valgt at lade bogen om Øster Hassing Kirke være en slags kirkelig sognehistorie. D.v.s. finde, behandle og afdække så mange aspekter som muligt af den del af sognehistorien, der på en eller anden måde knytter an til kirken, naturligvis i den udstrækning pladsen tillader det, og tillige angive hovedpunkterne, hovedlinierne i dansk kirkehistorie. Ganske vist har der naturligvis tidligere været skrevet om Øster Hasing Sogns historie, f.eks. om heksen Lange Maren Lauridsdatter, men hyppigt i komprimeret form, som del af en anden historie. I denne bog har der været mulighed for at folde f.eks. hele heksesagen ud, angive den reformationshistoriske ramme, gennemgå akterne, ligesom det er sket for en lang række andre forhold, alle med det fælles udgangs-

punkt, at kirken er omdrejningspunktet. Da der tillige eksisterer en række centrale genstande fra den gamle Øster Hassing Kirke, er det mit håb, at det er lykkedes at placere kirken som en konstant i historien.

Det er på sin plads her at takke Menighedsrådet ved Øster Hassing Kirke og sognepræst Jens Jacob Jensen for et godt samarbejde om denne lille bog. Og det er mit håb, at bogen vil give et indblik i Øster Hassing Sogns historie, med den gamle og den nye kirke.

Hals Museum, juni 2005

Henrik Gjøde Nielsen

Øster Hassing Kirkes indre. Foto: Jan Slot-Carlson.

Her har dagen evighed

Af Jens Jacob Jensen

Øster Hassing Kirke er relativ ny.

Det har den fordel, at vi kender datoen for indvielsen – 29. august 1880. Øster Hassing Kirke fylder med andre ord 125 år 29. august 2005.

Menighedsrådet tager jubilæet som en god anledning til fest og til at sætte fokus på kirken. Det sker bl.a. med udgivelsen af denne bog om Øster Hassing Kirke. Bogen er blevet til i et samarbejde mellem menighedsrådet og Hals Museum. Vi skylder museumsinspektør Henrik Gjøde Nielsen en stor tak for at have påtaget sig opgaven med at fortælle kirkernes historie, – en historie, som i stort omfang også er vor egne historie. En historie som fortæber sig tilbage i middelalderen, hvor den gamle Øster Hassing Kirke blev bygget ved den nuværende Føltvedvej, der hvor den gamle kirkegård ligger.

Bogen bliver omdelt til samtlige husstande i Øster Hassing Sogn op til jubilæet som en hilsen fra sognets kirke.

Øster Hassing Kirke gennemgår netop i jubilæumsåret en omfattende istandsættelse af ydermuren. Især de særligt udformede mursten i murens mønstre ved sokkel og tag skal udskiftes inden de krakelerer.

Indvendigt fremstår kirken efter den gennemgribende restaurering op mod år 2000 som et utroligt smukt og dejligt kirkerum. Skønt Øster Hassing Kirke er en ung kirke i forhold til sin ”storesøster” i Vester Hassing, mærker man straks historiens vingesus når man går ind gennem kirkedøren og ser døbefonten og malmhjorten med dåbslyset på hylden tæt ved.

Granitfonten og hjortestagen stammer begge fra den gamle Øster Hassing Kirke. De knytter – sammen med prædikestolen – forbindelsen langt bagud i tiden.

Ordet ”font” kommer fra det latinske ”fons” som betyder ”kilde.” For dåben er livets kilde, hvor vort liv som døbte forbindes med Jesus Kristus. Herfra udspringer kristenlivet.

Det er tankevækkende, at til denne livets kilde har vi – generation efter generation – båret vores børn til dåb.

Kirkehuset er Guds hus – et forunderligt hus, der ligger i krydsfeltet mellem himmel og jord.

Da kong Salomon havde bygget sit prægtige tempel i Jerusalem, sagde han: ”Bor Gud da på jorden? Nej, himlen og himlenes himmel kan ikke rumme dig; hvor meget mindre da dette hus, jeg har bygget!” (1 Kong 8,27). Gud er naturligvis ikke bundet til en bygning. Men kirken er alligevel det særlige rum, vi især forbinder med Guds nærvær. Det er til kirken vi søger i livets krise- og overgangsfaser – ved fødsel til dåb – ved puberteten til konfirmation – ved stiftelsen af familie til vielse – ved dødsfald til begravelse eller bisættelse. Søndag efter søndag kalder kirkens mægtige malmklokker sammen til gudstjeneste – til lovsang, til bøn, til nadver og til sammen at lytte til evangeliets befriende budskab om Guds tilgivelse og kærlighed.

Tiden er ligesom en anden i det hus, der rejser sig midt på kirkegården.

Som Lars Busk Sørensen skriver i sin kirkesalme (DDS nr. 331):

*Her har dagen evighed,
her har kærlighed sit sted,
hvor Guds Søn er sammen med os
under Helligåndens fred,
og da føler vi en stund,
at vi står på hellig grund,
og at livets mening lyder fra vor skabers egen mund.*

Jubilæet finder sted i vandringens tegn. Vi er som mennesker på vej i vort liv – på vej gennem verden. Lad os ”på vejen” minde hinanden om at vi har grund til at være taknemmelige for, at vi har vores kirke og at vi frit kan komme der i glæde og sorg. Og lad os opfordre hinanden til, at vi lader jubilæet være anledning til at tænke over kirkens betydning i vort lokale samfund og for vort eget liv – mens vi er på vej.

Kirkerne i Danmark – og i Øster Hassing

Kirkerne i Danmark

Vi har i Danmark en enestående kulturskat: Vore kirker. En amerikaner bemærkede under et besøg ved en gammel landsbykirke i det nordjyske, at hvis man havde haft sådan et sted i USA, sådan en bygning, der rummede så mange nedslag, så mange elementer fra historien, fra skiftende epoker, så ville den være gjort til nationalt samlingssted, et udflugts- og besøgsmaal, der ville blive gæstet af mange tusinde hver dag. Hertil kunne man så bemærke, at hvis man indrettede et sådant sted på den måde, så havde man det ikke mere. Tænk på en romansk, dansk landsbykirke fra 1100-1200-tallet, der skulle tage imod tusindvis af besøgende hver dag. Det ville kræve tilkørselsveje, parkeringspladser, toiletfaciliteter, restauranter og cafeteriaer, og der ville være kiosker som solgte souvenirs, postkort, plakater og plaketter. En indbringende forretning, givetvis, men kernen, årsagen til det hele ville drukne, være væk. Vi er heldige her i landet, at vi har omtrent et par tusinde middelalderkirker, og en hel del nyere og helt nye.

Der er næppe andre steder i Danmark, hvor historien træder så tydeligt frem som i vore kirker. D.v.s. steder, hvor historiske levn findes i tætte og større mængde, både i form af kirkerne som bygninger og de genstande de rummer, og i form af det righoldige kildemateriale, som præsterne og kirkernes brug gennem tiden har affødt. Selvom vi forestillede os, at kirkerne som bygninger var borte, ville der fortsat eksistere en umådelig mængde af skriftlige kilder til belysning af fortidens liv, affødt af præsternes virke, og omvendt: Skulle alle de skriftlige kilder være borte, da ville bygningerne fortsat tale til os.

Kirken som institution har været her i landet i al den tid, vi kalder historisk tid; d.v.s. den epoke, fra hvilken vi har skriftlige kilder, fra engang i 900-tallets midte, hvis vi indskrænker feltet til de i streng forstand danske skrevne kilder. I kirkerne er både lokal- og nationalhistorien koncentreret, og i kirkerne finder vi vigtige bidrag til kulturhistorien, til kunst- og religionshistorien. Kirkerne er på én gang ramme om lokalhistorien, om den enkeltes liv og virke, og forbindelsesleddet ud til den store verden, til konge, biskop og engang til paven i Rom, ligesom kirkerne var disse mægtiges talerør ud til den fjerneste afkrog i landet,

til det enkelte menneske. I kirkerne har stort set hver eneste historiske periode sat sig sine særlige og umiskendelige spor, i form af genstande, beretninger og dokumenter, nye måder at gennemføre de kirkelige handlinger på, nye krav til præst og menighed o.s.v.

Det er praktisk talt ligegyldigt, hvor i det danske landskab man opholder sig. Overalt kan man se en kirke, og hvis man skulle have placeret sig så uheldigt, at man ikke umiddelbart kan, så kan man være sikker på, at der dukker en kirke frem om det næste hjørne, efter den næste kurve i vejen eller over den næste bakketop. Der er kirker overalt i landet, de fleste meget gamle, færre af nyere dato. Men uanset om det er en gammel eller en ny kirke vi får for øje, så kan vi altid genkende bygningen som en kirke. Kirken er så indgroet en del af det danske kulturlandskab, at den er på nippet til at udgøre en "naturlig" genstand; en naturskabt del af det danske landskab, skønt enhver kirkebygning jo er menneskeværk.

Kirkerne er opført af menneskehænder, til brug for menneskene. De danske kirkers formål var og er at lægge rum til den kristne kult, til dyrkelsen af den kristne gud, som denne dyrkelse foregår ved gudstjenester og andre kirkelige, d.v.s. religiøse, handlinger. Disse religiøse handlinger har ændret sig over tid; gudstjenesten har ændret sig, og opfattelsen af den rette måde at indrette kirkerummet på har ændret sig. Derfor er mange kirkebygninger, og ikke mindst deres inventar, i sig selv et kunst- og kulturhistorisk katalog over skiftende tiders stilarter, idealer og gudsopfattelse.

Kirkerne er på én gang monumenter, historiske levn, og brugshuse for den kristne menighed. Men kirkerne er også brændpunktet i lokalsamfundet, og i den enkeltes liv. Kirken er stedet, hvor årets og livets højtidler og begivenheder markeres, hvad enten der nu er tale om glædelige eller sørgelige forhold. Kirkerne er således både ramme om store og markante kunstværker, om århundreders historie, de store ting i verden, og om den enkeltes historie, den almindelige bonde og borger, der i mange tilfælde kun kendes af eftertiden fordi hans eller hendes fødsels- og dødsdag er indført i kirkebøgerne. Og så naturligvis dagen for hans eller hendes dåb, konfirmation, bryllup, dåb af næste generation, for skrifter o.s.v. Kort sagt alle de ting, der er en almindelig del af et menneskeliv, skønt sådan noget som at gå til skrifte næppe kan betegnes som en integreret del af dagliglivet i Danmark.

At beskæftige sig med kirkehistorie er således ikke kun at beskæftige sig med den enkelte kirkebygning og de forskellige spor, de forskellige levn fra skiftende tider, der findes i kirkerne. Kirkehistorie inddrager på sin vis alle andre forhold i sig, eller kan belyse alle andre forhold. D.v.s. lokalhistorie, kulturhistorie, kunsthistorie, religionshistorie, nationalhistorie og nutidshistorie. Hvor den ene type historie for en tid stopper op eller hvor den ene type kilde tørrer ud, træder den anden type til og er med til at give et billede af livet i og omkring kirken.

I gode som dårlige tider har kirkerne stået rundt om i landet, og ikke mindst: Kirkerne er blevet og bliver brugt, gennem årtier og århundreder. Kirkerne er gudshuse, men de er også brugshuse. Det er ikke mindst dette forhold, der gør det særligt fascinerende at beskæftige sig med kirkehistorie. Og til tider særligt problematisk.

Kirkerne i Øster Hassing

Netop som følge af kirkernes særlige rolle i historien, er mængden af dansk kirkehistorisk litteratur, såvel generelt som om enkelte kirker, overvældende stor. Vore gamle, romanske landsbykirker fra landets første store kirkebygningsperiode ca. 1050-1250, har som gruppe og enkeltvis påkaldt sig interesse og har været gjort til genstand for undersøgelser. Og vore ”nye” kirker, kirker fra Danmarks anden store kirkebygningsperiode i årtierne før og efter år 1900, påkalder sig også stadigt stigende interesse, ikke mindst ved de markante jubilæumsår der har betydet, at en ny kirkehistorisk genre begynder at se dagens lys; en genre, hvor man forholder sig mindre overbærende til denne kirke-type, men prøver at tolke og forstå disse kirker i forhold til deres tid, i forhold til deres forudsætninger. Og typisk fordeler litteraturen og sognenes kirkehistorie sig jo således, at der enten er tale om et gammelt, middelalderligt sogn med en tilsvarende kirke, eller et nyt sogn eller kirkedistrikt med en tilsvarende kirke. Sjældnere ses det, at en ny kirke har afløst en gammel, middelalderlig kirke.

Det er tilfældet i Øster Hassing. Her har man haft en middelalderlig kirke, som i 1880 blev afløst af en ny. Set fra historiens synspunkt et meget uheldigt tidspunkt, nemlig umiddelbart før man fik mulighed for at gennemføre en egentlig beskrivelse af kirken og registrering af dens inventar. Yderligere ”lider” Øster Hassing Kirke – og delvis sogn – under det forhold, at sognet gennem århundreder har været anneks-

sogn til Vester Hassing, og som sådan i mindre grad har påkaldt sig historikernes interesse. Der er ikke skrevet en Øster Hassing sognehistorie, og den gamle Øster Hassing Kirke blev nedbrudt før historikerne nåede at dokumentere kirken. End ikke et fotografi findes. I modsætning hertil er den nye Øster Hassing Kirke bedre belyst, både som bygning og historisk, i forhold til livet i sognet, i og omkring kirken.

Men annekssogn eller ej, forsvundet kirke eller ej. Øster Hassing Sogn har gennem århundreder været et sogn, og har haft en kirke. Og da den nuværende Øster Hassing Kirke i 2005 kan markere 125-året for dens opførelse, må det være på sin plads at forsøge at rette op på skævheden i den lokalhistoriske litteratur. Bogen her vil således nok handle om den nye, den nuværende Øster Hassing Kirke. Men også den nye kirke indgår i en gammel historie. Derfor vil bogen også tage sigte på dels at afdække og fremlægge hvad vi ved om den middelalderlige Øster Hassing Kirke, dels på at afdække og fremlægge dele af Øster Hassing Sogns historie, med særligt henblik på de dele, der knytter an til kirken, som institution, som bygning, og som lokalt centrum, inden vi tager fat på historien om den nye Øster Hassing Kirke.

Og fælles for behandlingerne af såvel den gamle som den nye kirke indgår bestræbelsen på at angive de større kirke- og til dels nationalhistoriske rammer, som kirken både er med til at angive og være en del af. Men først må vi have placeret Øster Hassing Sogn på Danmarkskortet og i nogen grad i historien.

Øster Hassing Kirke, set fra sydvest. Foto: Jan Slot-Carlsen.

Øster Hassing Sogn

Statistisk-topografisk beskrivelse

Standardværket i beskrivelsen af Danmark, af landets sogne og købstæder, og altså også Øster Hassing Sogn, går kort og godt under navnet "Trap: Danmark." Bag det lakoniske navn gemmer sig J. P. Trap: Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark, første udgave, bd. 2, 1859, anden udgave 1875, tredje udgave under titlen Kongeriget Danmark, bd. 4, 1901, fjerde udgave under samme titel, bd. 5, 1924, og femte udgave Trap: Danmark, bd. 6, 1961. Det er dette værk der ligger til grund for den følgende beskrivelse af Øster Hassing Sogn, suppleret med oplysninger om forhold indtruffet efter 1961. Men visse ting ændrer sig jo ikke.

Udsnit af Johannes Meyers kort over det sydøstlige Vendsyssel, 1650. Øster Hassing ses omtrent i midten af kortet, i den øverste højre del. Gengivet efter Henrik Gjøde Nielsen: Gåser Kirke, 2003, s. 11.

Øster Hassing Sogn

Øster Hassing sogn lå frem til kommunalreformen 1970 i den gamle Vester Hassing – Øster Hassing Kommune, og i 2005 i den i 1970 dannede Hals Kommune. Sognet omgives af Ulsted og Hals sogne, Limfjorden, Vester Hassing Sogn samt Dronninglund Sogn. Frem til 1983 fandtes et stort antal enklaver eller pletter i særdeleshed i henholdsvis Øster og Vester Hassing sogne, særligt i Gandrup, hvor man kunne træde fra det ene sogn ind i det andet, blot man krydsede gaden eller naboskellet. I 1983 reguleredes sognegrænserne, således at disse kom til at følge skoledistrikterne.

Den sydlige del af sognet er lavtliggende litorinaflade, d.v.s. området Gåser enge, men mod nord afløses litorinafladen af den højereliggende yoldiaflade, hvorpå bl.a. Øster Hassing By ligger. Istidslandskabet har sat sig spor i form af et par ”øer,” nemlig den nord for Øster Hassing liggende Rævebakke, 29 m, med ret jævne former, og mod vest en noget større og mere kuperet istidsø med overvejende sandede jorder. Højeste punkt, 45 m, ligger syd for gården Øster Aslund. Der findes her en del mindre plantager, og allernordligst i sognet ligger Bredeng ved Gerå, der danner skel til Dronninglund Sogn.

Gennem sognet gik fra 1899 til 1968 jernbanen Aalborg-Sæby-Frederikshavn, der bl.a. affødte stationsbyen Gandrup. Og fortsat går Aalborg-Hals landevejen gennem sognet. Øster Hassing sogn udgør et areal på ca. 4.410 ha.

Befolkning, byer og gårde

Øster Hassing Sogn har i udvalgte år følgende *befolkningstal*: 1801: 699. 1850: 958. 1901: 1.331. 1930: 1.870. 1955: 1.693. 1994: 2.615. 2005: 2.563. Af de 2.563 indbyggere i 2005 var de 2.423 medlemmer af folkekirken.

I sognet findes følgende *byer* eller bymæssige bebyggelser: Øster Hassing, i 1329 nævnt som Øster Hasslund, 1406 Øster Haszen, udskiftet 1800-1801. Her findes kirke, og her fandtes tidligere østre skole, opført 1916 af arkitekt Rovsing, vestre skole på Øster Hassing Hede, og forsamlingshus. Desuden findes i sognet byerne Holtet, Gåser og Gandrup.

Af *gårde* bør nævnes Skindbjerggårde, i 1386 kaldt Skindberig, Toftegårde, i 1664 Tofftgaard, Øster Aslund, i 1552 Øster Aslundt, Vester

Nejsig, i 1559 Nessj, 1579 Vester Nessie, Povlstrup, i 1559 Pouellstrup, Myren, i 1664 Myren, Øster Nejsig, i 1579 Øster Nessie, Abildholt, i 1611 Abbildholtt, Egen, i 1664 Egen, Hølund, i 1661 Wester og Øster Hiølundt, Øvre og Nedre Føltved, i 1329 Føltued, Ryborg, i 1611 Røgeborg, Østerheden, i 1688 Østerheede, Starbæk, i 1664 Starbeck, Haven, i 1667 Starbechs Hauge, Hedegård, i 1683 Heegård.

Øster Hassing Kirke

Kirkerne skal vi naturligvis høre meget mere om senere, men i forbindelse med sognebeskrivelse er det passende at få sat de centrale dele på plads. Vi starter med den nuværende Øster Hassing Kirke, der jo har haft en middelalderlig forgænger, hvis tomt ses et stykke vest for byen.

Øster Hassing Kirke er opført 1880, indviet den 29. august samme år, af røde mursten med skifertag, apsis dog blytækket, i romanske stilformer. Arkitekten var J. E. Gnutzmann. Kirken består af kor og skib samt mod vest et tårn med et 23,2 m højt pyramidespir. Det indre, som har åben tagstol med tværgående bjælker, er siden opførelsen blevet restaureret flere gange. På alterbordet står altertavlens maleri, Kristus i Emmaus, en kopi efter A. Dorph, og ikke Carl Bloch, som det fejlagtigt anføres i Trap. Fra den gamle kirke stammer den romanske granitfond samt fra omkring år 1600 en prædikestol, der ifølge indskriften var opstillet 1757. En middelalderlig lysestage fra 1200- eller 1300-tallet, af form som en malmstøbt hjort, blev fundet i alterbordet ved den gamle kirkes nedbrydning; bronzehjorten er nu i Nationalmuseet, men en kopi findes i Øster Hassing Kirke, samt på Hals Museum. Kirken har haft flere orgler, hvilket skal omtales senere, ligesom der på kirkegården gennem tiden er opført flere og skiftende brugsbygninger, herunder ligkapel, velfærdsbygninger til kirkegårdspersonale m.v.

Den gamle Øster Hassing Kirke og kirkegård er heget af kampestensdige, og tomten af den middelalderlige kirke er angivet med hække. En samling ligsten ses på kirkegården.

Gåser Kirke

Gåser Kirke er opført i 1903, indviet den 29. november samme år. Kirken er tegnet af arkitekt K. Varming og består af skib med smallere kor og mod vest et tårn med spir. Våbenhus i tårnrummet. Materiale af røde mursten. I det indre har kirken bjælkeloft, koret har hvælving.

Af sognehistorien

I sognet er fundet Øster Hassing-huset, en hustomt fra yngre stenalderens tragt bægerkultur ca. 2300-2400 år før Kristi fødsel. Fundet er en arkæologisk sjældenhed af karat.

I Øster Hassing By nævnes i 1536 en fru Bodil, og her boede på hver sin gård i 1599 Lage Lykke og Niels Munk. I Øster Hassing boede i 1653 Else Nielsdatter Munk, Vinranke-Munk, død tidligst 1656, enke efter Laurids Pedersen Maaneskiold, død senest 1653.

Øster Aslund var en gammel selvejergård, der før Clementfejden tilhørte slægten Kjærulf, men ikke genkøbtes efter 1537. Kronen mageskiftede i 1552 gården til Aalborg Hospital, men overdragelsen synes ikke fuldbyrdet, idet Kronen i 1579 mageskiftede den til Henrik Gyldestjerne til Aagaard. Snart efter kom den under Vrå. Omkring 1560 samledes gården af det, der i 1553 siges at være flere byggede gårde og huse, til én ejendom. 1567 havde Bertel Andersen Kjærulf fået livsbrev på gården af Kronen. I 1579 boede hans enke Gertrud Munk på gården, i 1599 Ebbe Galt, der tidligere skrev sig til Birkelse, og i 1662 brugtes gården af Bertel Laursen Kjærulf, efter hvis død i 1672 sønnen Lars Ovesen Kjærulf fæstede gården. Lars Ovesen Kjærulfs efterkommere blev ejere af gården, idet den i 1800 solgtes til Jens Larsen Krog til selveje.

Haven solgtes 1621 af Erik Nielsen Kaas, Sparre-Kaas, til Tævkærgård og Birkelse, død tidligst 1652, til fru Anne Tygesdatter Brahe, død 1636, til Østeraagaard.

I Gåser boede fru Johanne Torlofsdatter Bildt, jf. rusttjenestelister 1609-1617. Hun var gift med Knud Pedersen Leve til Kærsgaard.

Ved Øster Aslund har ligget et hus kaldet Plovhus, i 1683 Plou huss.

I sognet findes tillige en del skove og plantager, herunder en part af Hals Nørreskov.

Af oldtidsminder findes, foruden Øster Hassing-huset, der ikke umiddelbart er synligt, 10 høje, alle i sognets vestlige, højereliggende del. Anselig er Kirkehøj og en høj ved Skindbjergaarde. 14 høje er sløjfede eller ødelagte. Ved Øster Nejsig er fundet et guldhængesmykke fra germansk jernalder.

Endelig bør det nævnes, at de kilder til Øster Hassing Kirke og sogns historie, der opbevaredes i Aalborg Bispearkiv i synagoen i Aalborg, blev ødelagt sammen med denne under besættelsen 1940-1945.

Lysets komme i middelalderen – tiden ca. 965-1536

Hvide Krist

I begyndelsen var ordet som bekendt, og langt, langt senere begyndte så egentlig det, som er vores kirke. D.v.s. lidt før år 0, med Kristi ubesmitte undfangelse. Med Jesu fødsel tog den kristne kirke sin begyndelse, skønt det ikke var noget man umiddelbart mærkede meget til i vore barbariske, nordlige egne.

I løbet af de første århundreder efter Kristi fødsel bredte den nye lære om Hvide Krist sig til hele den ”kendte” verden, hvilket i hovedsagen ville sige Romerriget. Da også den romerske kejser opgav kampen mod kristendommen, og staten og kirken sluttede forbund, blev kristendommen den dominerende og snart den eneste tilladte religion i den ”civiliserede” verden.

Som antydte inkluderede den ”civiliserede” verden ikke Danmark. Vi anede ikke, at en mand ved navn Jesus havde levet, og heller ikke, at Jesu lære og læren om Jesus havde en sådan slagkraft, at verden indrettedes derefter. Vi vidste ikke, at der var pave, biskoper og præster, der virkede i en vældig, voksende og stadigt rigere og mere magtfuld organisation. Men pave, biskoper og præster vidste at vi var her nordpå, og vi levede i mørke, uden nåden fra Kristi lys. Og det forsøgte man naturligvis at gøre noget ved.

I begyndelsen af år 700 efter Kristi fødsel var den frisiske missionær Willibrord draget mod nord for at møde danskernes konge, Ongendus, som imidlertid havde vist sig at være både hårdere end sten og mere grusom end et vildt dyr, så Willibrord vendte skyndsomst tilbage med uforrettet sag. I slutningen af 700-tallet var situationen ikke blevet bedre. Alcuin, der var hofteolog og huslærer for kejser Karl den Store, skrev i et brev: ”Mon der overhovedet er noget som helst håb om danernes omvendelse?”

Det var der. I løbet af 800-tallet sendtes enkelte følere, i form af forskellig missionsvirksomhed, op mod vore breddegrader, og omkring 970 kan den saksiske historieskriver Widukind berette, at munken Poppo overbeviste danerkongen Harald Blåtand om kristendommens styrke,

ved at bære gloende jern i sine hænder, uden at tage skade. Harald Blåtand lod sig døbe og ”gjorde danerne kristne,” som der står på den store Jellingsten, der er sat på et tidspunkt mellem Harald Blåtands dåb omkring år 965 og hans død ca. 986. Jellingstenen er blevet kaldt Danmarks dåbsattest, og det passer på flere måder, idet den i Danmark afattede tekst markerer indgangen til historisk tid i landet; d.v.s. den tid, fra hvilken man har danske skrevne kilder, og hvortil de udenlandske beskrivelser ikke henregnes. Og samtidig angiver Jellingstenen jo, at danerne blev gjort kristne af Harald Blåtand.

Nu kan man nok betvivle om et helt folk virkeligt skifter religion, bare fordi kongen siger det, men at kristendommen kom til Danmark i Harald Blåtands tid er uomtvisteligt. Ser man lidt pragmatisk på tingene, så har det naturligvis spillet en rolle at kongen selv nu lod sig omvende og gik over til Hvide Krist på bekostning af de gamle guder. Hertil kommer så, at det var ganske almindeligt at gennemføre en type kollektiv omvendelse. Når vikingehøvdinge slog sig ned i udlandet og lod sig døbe, fulgte alle deres mænd dem som regel i dåben, og bonderepublikken Island besluttede simpelthen ved en afstemning på Altinget i år 1000, at øen herefter var kristen. Endelig var nordboerne religiøst tolerante og vant til at have mange guder, og der er da også eksempler på folk, som islændingen Helge den Magre, der var blandet i troen: På landjorden var Helge kristen, til søs påkaldte han Thor. Og endelig har man i gravgods hos en og samme person fundet såvel thorshammer som kors.

Ikke desto mindre havde kristendommen usædvanlig styrke og gennemslagskraft, og slog i løbet af relativt kort tid de gamle guder helt af banen. Svend Estridsen lod i sin regeringstid, fra 1047 til 1074, gennemføre den kirkelige stiftsinddeling af landet i ni bispedømmer, og omtrent samtidig satte den store kirkebygningsperiode i gang. Sogneorganisationen har sandsynligvis, i det mindste i hovedtrækkene, været færdig omkring midten af 1100-tallet. På mindre end et par hundrede år fik man altså afgrænset landets enkelte sogne, kirkens vigtigste enhed; d.v.s. det område, hvis beboere havde både ret og pligt til at modtage kirkens nådemidler af den til stedet knyttede kirke og præst. Som tilsynsførende med sognekirkernes vedligeholdelse og regnskaber, og som et slags bindeled mellem sognepræst og biskop, satte man over de enkelte sysler en provst.

Ved udgangen af Valdemarstiden, omkring år 1250, var der på ca. 200 år bygget hen ved 2.000 stenkirker i Danmark; en imponerende teknisk og økonomisk præstation, der ikke blot selv bidrog til og vidner om en stadigt tættere, mere sammenhængende, mere sofistikeret og kompliceret samfundsstruktur, men også om kristendommens sejr, den kristne kulturs indpasning i det danske samfund. Den kristne lære havde fået magt over sindene, og var at finde over alt i landet. Danskerne havde taget kristendommen til sig.

Fra Bethlehem over Rom til Danmark fandt kristendommen vej. Også til det nordjyske, hvor et bispesæde først oprettedes i Vestervig, siden i Børglum for så at blive flyttet til Aalborg. Og hvert sogn fik sin kirke, opført af sognebørnene, muligvis på stormænds initiativ, og vel i reglen ved fælles hjælp.

Øster Hassing gamle kirke

Det er meget lidt vi ved om den gamle Øster Hassing Kirke, hvilket til dels kan tilskrives historiens ugunst. I de sidste årtier af 1800-tallet påbegyndte Nationalmuseet de omfattende berejsninger og herredsbeskrivelser, ved hvilke de danske kirker blev beskrevet. De kompetente beskrivelser fra disse rejser har i mange tilfælde betydet, at vi har været i stand til at rekonstruere indretninger eller følge genstandes skæbne, men ikke i Øster Hassing Kirkes tilfælde. Den gamle Øster Hassing Kirke blev nedbrudt i 1880. Ni år senere, i 1889, besøgte professor B. Løffler sognet under en af sine rejser, beskrev den nye kirke og noterede videre hvad han kunne få at vide om den gamle. Det var ikke meget, men dog vigtigt.

Den nu forsvundne Øster Hassing Kirke er formodentlig blevet bygget i Erik Menveds regeringstid, altså mellem 1286 og 1319, hvilket er relativt sent i forhold til den store, romanske kirkebygningsperiode, der i store træk strakte sig fra sidste del af 1000-tallet til midt i 1200-tallet. Den gamle Øster Hassing Kirke er altså på det nærmeste opført i overgangsperioden mellem romansk og gotisk byggestil i Danmark. Et andet centralt punkt, på hvilket den gamle Øster Hassing Kirke adskilte sig fra de typiske middelalderlige landsbykirker er netop i det forhold, at kirken ikke blev opført i kvadersten men i teglsten. Der var angiveligt tale om gule teglsten. Stenenes farve afhang af det ler, hvoraf de blev produceret, og da leret på Aalborgegnen giver gule sten, f.eks. til

forskel fra den hyppigt forekommende røde og den midtjyske rødgule, er der næppe tvivl om, at stenene var producerede på egnen, hvor der da også er rigeligt af råmateriale til teglbrænding. Kirken har ikke

Tomten efter den gamle Øster Hassing Kirke, markeret med hække, der angiver kirkens størrelse. Foto: Jan Slot-Carlsen.

været stor, omtrent 15 x 7 m., og taget tækket med bly. Muligvis har murene tillige været gulkalkede; i hvert fald fremstod kirken gul, og da man i Jylland altid har foretrukket kalkede kirker, forekommer det sandsynligt at man oven på stenene har lagt et lag puds og kalk. Kirken var forsynet med blytag, og sandsynligvis har kirken haft et tårn. Helt sikkert er det imidlertid, at der har været en klokkestabel ved kirken, i groft, kløvet tømmer. Da kirken var lille, og da den har haft to klokker, kan man måske forestille sig, at den ene har været placeret i tårnet, der i så fald kun har kunnet bære en klokke, men det er også muligt, at den gamle Øster Hassing Kirke har været kullet, d.v.s. uden tårn. Visse kilder tyder i den retning.

Som nævnt var den gamle Øster Hassing Kirke opført relativt sent, i romansk overgangsstil, og altså af de til gotikken nærmere knyttede tegl og ikke i den romanske stils foretrukne kvadersten. Det kan undre, eftersom Øster Hassing Sogn ganske vist er et lille sogn, men ikke desto mindre et sogn, og derfor nødvendigvis også i besiddelse af en sognekirke. Det er næppe sandsynligt at den gamle Øster Hassing Kirke skulle være afløser for en ældre, romansk stenkirke, men den kan godt have været afløser for en ældre trækirke. Trækirker, eller rettere rester fra disse, kendes fra andre steder i landet, og det er muligt, at det sene opførelsestidspunkt for den gamle Øster Hassing Kirke skal forklares ved, at man gennem det meste af tidlig og begyndende højmiddelalder i det lille Øster Hassing Sogn har klaret sig med en kirke af træ, indtil man under Erik Menved fandt kræfter og penge til at opføre en stenkirke, nu i det nymodens tegl, og på en måde, der viste sig lidet holdbar.

Kirkens placering, vest for sognebyen Øster Hassing, kan være endnu en kilde til forundring. Almindeligvis placerede man sognekirken på en bakketop, eller, i mangel af en sådan, så centralt i sognebyen som det nu lod sig gøre. Når det ikke er tilfældet i Øster Hassing, så skyldes det formodentlig at der har ligget et lille bysamfund, eller en lille samling gårde og huse, ved navn Øster Aslund vest for den nu nedbrudte kirke, og kirken blev så på salomonisk vis placeret omtrent midt mellem Øster Hassing og Øster Aslund. Dette forhold kendes også fra Hals Kirke. En del af kirkegængerne, måske endog de fleste, er altså kommet fra vest, og hvis man kan gå ud fra, at den gamle kirkegårds indgangslåger befinder sig hvor de altid har været, og det gør de sandsynligvis, så finder man den største indgangslåge i kirkedigets nordvestlige del,

og den mindre i den østlige, mod Øster Hassing. Hvis størrelsen markerer hovedindgangen, må en betragtelig del af menigheden altså være kommet fra Øster Aslund. En kilde i renæssancetiden henviser da også til netop denne indgang, hvorfor det forekommer rimeligt at antage, at indgangene i kirkediget endnu i dag sidder hvor de oprindeligt blev placeret.

Øster Hassing kirketomt. Foto: Jan Slot-Carlson.

Den nordvestre indgang ved Øster Hassing kirkeomt. Foto: Henrik Gjøde Nielsen.

Imidlertid kom kirken blot i kort tid til at danne ramme om kirkelivet for menigheden i Øster Aslund, for omkring 1350 hærgede pesten Vendsyssel med en sådan styrke, at befolkningen i mange landsbyer ganske enkelt døde. Tusindvis af mennesker omkom, landsbyer, gårde og huse lå øde hen, hvilket sikkert også skete for Øster Aslunds vedkommende. Efter forfaldet blev landsbyen Øster Aslunds jorder så lagt sammen til den gård, som i dag bærer navnet Øster Aslund.

Af den middelalderlige Øster Hassing Kirke er nu kun lidt tilbage. Lidt, men godt. Der er kirkediget, og der er to genstande, som fortjener en nærmere redegørelse.

Det nærmeste vi kommer på et billede af den gamle Øster Hassing Kirke er denne tegning, udført af billedkunstneren Erik Nørgaard i 1996. Født i Øster Hassing i 1920 havde Erik Nørgaard i sine drengeår talt med folk der kunne huske, hvordan den gamle kirke tog sig ud i landskabet. Det er det, som Erik Nørgaard har bestræbt sig på at genskabe. Efter original i Øster Hassing Kirkes arkiv.

Døbefonten

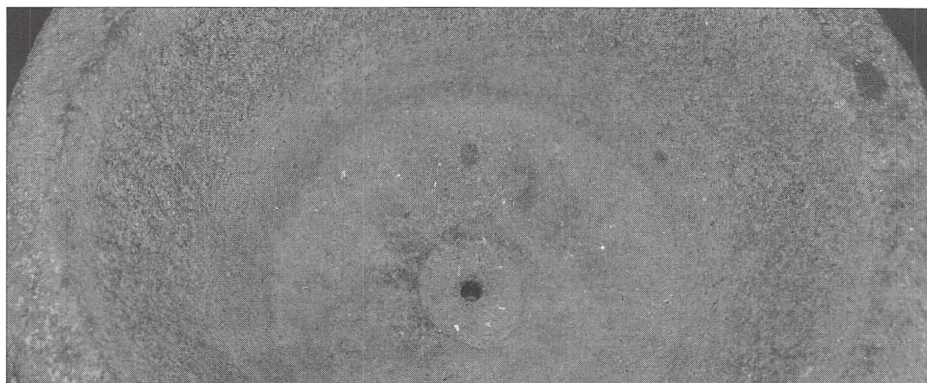
Øster Hassing gamle kirke og den nuværende Øster Hassing Kirke har anvendt den samme døbefont, idet fonten efter nedbrydningen af den gamle kirke blev overført til den nye. Døbefonten i Øster Hassing er et typisk, romansk stenhuggerarbejde, efter alt at dømme hugget mellem 1050 og 1250. Fonten er både blevet betegnet som ganske enkel og som ret enestående. Helt enkel er den nu heller ikke. Fontens basis er udsmykket med udhugninger, tovsnoninger, der slynger sig rundt om fonten, mens selve karet er helt uden udsmykninger.

Døbefonten i Øster Hassing Kirke – det eneste middelalderlige levn der er overført fra den gamle til den nye kirke. Foto: Jan Slot-Carlson.

Stilmæssigt er der således en del der tyder på, at fonten er ældre end den gamle Øster Hassing Kirke. Der er flere mulige forklaringer på dette forhold. Enten har fonten stået i den gamle kirkes eventuelle forgænger, der næppe har været en stenkirke men snarere en kirke opført i træ, men hvor man altså har anskaffet sig noget for kirkelivet så fundamentalt som en døbefont, endnu inden man havde en stenkirke at placere fonten i. Eller også har man virkelig klaret sig uden kirke i Øster Hassing helt frem til omkring år 1300, og har så i den forbindelse anskaffet sig fonten, som man må tro er udhugget til stedet. På dette tidspunkt har der næppe været fonte i overskud, som kunne gå fra en nedlagt til en ny kirke, og fonten er som nævnt udhugget i romansk stil; d.v.s. i den stil, som man med kirkebygningen var ved at tilbagelægge.

Oprindeligt har fonten formodentlig været bemalet. Den rå granit er et nyere fænomen, hvilket også gælder brugen af dåbsfad og kande. I middelalderen brugte man at sænke børnene helt ned i fontekummen, der var fyldt med koldt og ikke altid helt rent vand, hvilket kunne give børnene alvorlige sygdomme og ligefrem koste dem livet. Vandet stod længe i kummen, da der var tale om vievand, helligt vand, som man ikke måtte ødsle med, og som ikke måtte forlade kirkens grund. Derfor finder man da også i fontekummen et lille afløbshul, som oprindeligt har været lukket med en prop udskåret i træ, som man finder den i Ulsted Kirke, hvilket i øvrigt er en stor sjældenhed. Når vandet skulle skiftes, trak man proppen op, således at det hellige vand løb ned i kirkens grund.

*Fontekummen med afløbshullet, der sikrede at det hellige vand forblev på hellig grund.
Foto: Henrik Gjøde Nielsen.*

Bronzehjorten

Da man i 1880 nedbrød det gamle alterbord i den gamle Øster Hassing Kirke, dukkede bronzehjorten fra Øster Hassing frem. Bronzehjorten fra Øster Hassing er en lysestage af malm, støbt i form af en hjortefigur, der på ryggen bærer en opstående stage. Hjorten er ganske trind af krop, med et ret bredt bagparti. Den er temmelig lavbenet, og har opstående takker. Stagen på dyrets ryg er cylindrisk og har tre profileringer, en forneden, en på midten og en foroven ved overgangen til den flade lyseskål, i hvis midte har siddet en på originalen nu afbrudt, opstående torn, Stagens højde er 12,2 cm, til takkernes spids 12,5 cm og til hjortens ryg 6 cm. Lyseskålens tværmål er 4,4 cm, og længde fra bryst til hale er 11,5 cm. Hjorten kan dateres til 1200- eller 1300-tallet. Hjorten er meget sjælden, og findes nu i Nationalmuseets middelalderafdeling. En afstøbning findes i Øster Hassing Kirke, og en tilsvarende på Hals Museum.

Bronzehjorten fra Øster Hassing i den nye Kirke. Foto: Jan Slot-Carlson.

Hvorfor lå denne hjort nu i alterbordet, hvorfra den uventet dukkede frem under nedbrydningen? Vi kan kun gisne om sagens sammenhæng. Sikkert er det imidlertid, at hjorten er jævngammel med den kirke, den blev fundet i. Og sikkert er det, at da man i middelalderen stod for at skulle indvi den gamle Øster Hassing Kirke, så gjorde man som man endnu i dag gør i den katolske kirke: Man etablerede en helgengrav i alterbordet. En helgengrav er en lille forsænkning i alterbordspladen. Her i placerede man et relikvie, en hellig genstand. Det kunne være en stump af en negl, lidt hår eller en knogle fra en hellig mand, en helgen. I reglen noget meget småt, men større ting kunne naturligvis også komme på tale i større og rigere kirker. I den typiske landsbykirke har man imidlertid indskrænket sig til små relikvier, af hår- eller negl-typen.

Og i alterbordet i den gamle Øster Hassing Kirke fandt man altså bronzehjorten. Vi ved ikke noget om det, men man kunne måske forestille sig, at bronzehjorten har tilhørt en hellig mand, en helgen, og at denne sammenhæng har betydet, at hjorten kunne gøre det ud for et relikvie. Eller måske er der endog sket et under i eller ved eller med brug af hjorten. Hvorfor og hvordan den ellers skulle havne i alterbordet er nærmest umuligt at forklare, og driver i hvert fald sagen ud i gisninger, der er mindre holdbare en relikvietanken, ikke mindst set i lyset af, at man adskillige steder i den katolske kirke f. eks. kan opvise en eller flere af de nagler, som Kristus blev fæstnet til korset med. Og visse steder

medgiver man gerne, at man naturligvis godt ved, at de pågældende nagler ikke er Kristi nagler, thi de befinder sig i Vatikanet i Rom, men disse – har jeg hørt guider og godtfolk sige med ærefrygt i stemmen – er *gnedet* med dem i Vatikanet. Set i det lys er det næppe for dristigt at hævde, at bronzehjorten fra Øster Hassing faktisk er et relikvie.

Bronzehjorten fra Øster Hassing, detalje, Hals Museums udgave. Foto: Bjarne Jerup Høj.

Reformation og renæssance – tiden 1536-1660

Reformation og renæssance

Kun én begivenhed i den danske kirkes historie overstråler Harald Blåtands dåd, da han omkring 965 gjorde danerne kristne, nemlig Reformationen i 1536. Med Reformationen 1536 brød Danmark og den danske kirke med den katolske moderkirke i Rom, og skønt såvel den lutherske som den katolske kirke har samme rod, så betød begivenhederne i 1536 dog, at træet fordelte sig i to selvstændige og på hver deres måde store og levedygtige grene, og tillige, at kirkens historie i Norden blev farvet af dens helt eget lys. Og mørke, som vi siden skal se.

Med Reformationen 1536 afsluttes i almindelig forstand middelalderen i Danmark og renæssancetiden indvarsles; en epoke, som almindeligvis opfattes som varende til 1660, året for enevældens indførelse. Naturligvis tænkte ingen mennesker i 1536, at nu er middelalderen afsluttet og vi tager fat på renæssancen, ligesom heller ingen i 1660 tænkte, at nu er renæssancen slut og vi tager fat på en ny epoke. Historisk set er det imidlertid nyttigt at fastholde visse fix- eller orienteringspunkter, og mens det for samtiden kan være vanskeligt at overskue, hvorvidt denne eller hin begivenhed indvarsler eller afslutter en epoke, så kan det i historiens klare lys være enklere at konstatere, at sådan forholder det sig faktisk, med nogle års tilløb til begivenheden og nogle års forløb til afslutning, således at renæssancetiden i Danmark med rimelighed kan siges at begynde at dukke frem allerede i begyndelsen af 1500-tallet, og vare ved 1600-tallet ud, men pejlemærker kan både være nyttige og nødvendige, og uanset tilløb og en bevægelsens eller tidens inertie, så er årene 1536 og 1660 markante år i Danmarks historie. Og i Øster Hassings. En af måderne at måle en begivenheds betydning på, er jo netop at konstatere, i hvor høj grad denne eller hin begivenhed har haft betydning for almindelige menneskers daglige liv. Og det fik Reformationen i 1536, og det i en grad, der også har betydning for nutiden. Lad os derfor se lidt nærmere på, hvad Reformationens indhold egentlig var.

I løbet af 1520'erne vandt de lutherske tanker stadigt større indflydelse i Danmark. Denne indflydelse kulminerede om morgenen den 12. august 1536, hvor København blev afspærret og ærkebiskoppen af Lund

samt Ribe- og Roskildebispen, der alle opholdt sig i byen, blev arresteret. Samtidig blev landets øvrige biskopper pågrebet af udsendte patruljer. Den 30. oktober samme år knyttede Christian III stat og kirke sammen, idet han sikrede sig absolut højhedsret over den danske kirke og fik stændernes fuldmagt til at indføre en ny kirkeordning, der betød indsættelse af lutherske superintendenter – eller biskopper – i de faldne katolske bispers sted, og inddragelse af bispegodset under Kronen. I efteråret 1537 blev de første lutherske biskopper indviet, kongen underskrev Kirkeordinansen, d.v.s. loven for den nye kirke, og universitetet i København blev luthersk læreanstalt. Hermed var bruddet med den katolske kirke, i det mindste officielt, gennemført og totalt i Danmark, skønt levn fra den katolske tid fortsat gjorde sig gældende på mange områder. Flere hundrede års kirkeordning lader sig ikke afskrive med et pennestrøg.

Den inderste kerne i Reformationen var Luthers tanke om, at alle mennesker var og forblev utilstrækkelige efter Guds målestok. Derfor var det overmod at tro, at man ved bod, faste, cølibat og gode gerninger kunne gøre sig fortjent til frelse. Specielt afladshandlen faldt Luther for brystet, idet han havde mødt den opfattelse, at man ikke behøvede at angre sine synder, når blot man havde betalt for aflad i klingende mønt. Ved læsning i Biblen forstod Luther, at Gud ikke dømmes som en jordisk dommer. Gud yder den uretfærdige retfærdighed. Gud er kærlighed, rede til at tilgive og frelse alle mennesker, uanset gode gerninger, pilgrimsrejser og afladskøb. Det eneste mennesket skulle gøre for at gøre sig fortjent til frelse, var at tro. Derfor var den hidtidige gudsyndelse, med dens forsøg på at synliggøre troen og give denne udtryk i konkrete handlinger, med dens helgener og relikvietilbedelse, med pave-stolens indbringende forretning med salg af afladsbreve til forkortelse af opholdet i Skærsilden, med salg af sjælemesser o.s.v., alt sammen udelukkende til fordel for de havde penge at betale med, en vildfarelse. Der var ingen kirke, ingen magt, mellem den enkle og den almægtige Gud. Nøglen til frelse hed kort og godt: Tro. Havde man troen var det tilstrækkeligt, og man havde ingen grund til at frygte Guds straf.

Denne erkendelse må på den ene side have betydet en mægtig lettelse for de mennesker, der gjorde sig tanker om disse ting, mens på den anden side et stort flertal af befolkningen formodentlig har haft vanskeligt ved uden videre at ophøre med den form for gudsyndelse, der hidtil

havde sikret både udkommet her på jorden og nåde i det hinsidige. Var den dybere forståelse af Luthers tanker således forbeholdt de få, skal en god del af forklaringen på den store opbakning, som Reformationen fik, formodentlig søges i folkets oprør mod den gamle kirkes magt og pengebegær, mens det samme folks forhold til f.eks. hellige steder og genstande i stor udstrækning forblev uændret. Det var måske ikke så meget en reaktion mod troens indhold som mod dens ramme, den folkelige opbakning af Reformationen i 1536 var et udtryk for.

Med troen som det væsentligste blev der, som det er blevet udtrykt, efterhånden grumme hyggeligt i den lutherske menighed, havde det blot ikke været for én ting: Den utilstrækkelige, bundfordærvede menneskenatur, der faktisk ikke gjorde sig fortjent til Guds kærlighed, og som gav Djævlen let spil. Nu, efter Reformationen, var der ikke længere nogen kirke mellem mennesket og Gud, men heller ikke mellem mennesket og Djævlen. Tidligere havde Djævlen været en lidt latterlig figur, der blev besejret hver gang præsten under messen uddelte nadveren, men nu var Djævlen til stede i alle livets forhold, på evig jagt efter sjæle. Djævlen greb mere og mere ind i dagliglivet, og myndighederne måtte bekæmpe hans håndlangere, hekse og troldkarle, eller troldfolk, som de under ét blev kaldt i tiden. Vel havde man også kendt til den slags i den katolske tid, men Reformationen forstærkede troen på Djævlen og på hekse og trolde, hvilket renæssancetidens mange hekseprocesser vidner om. Heller ikke Øster Hassing gik i den forbindelse ram forbi, hvilket vi skal vende tilbage til.

Netop troen på Djævlen, på hekse og troldkarle, og de mange troldomsprocesser i renæssancetiden, er det store skår i renæssancens glæde, den store sky for solen. Renæssancen er i den almindelige bevidsthed netop karakteriseret ved det store, strålende lys, ved det naturliges udfoldelse, og ved kunstens og videnskabernes store fremgang, alt sammen ofte holdt op mod en baggrund der kaldes den mørke middelalder. Men netop i denne – som i øvrigt i så mange andre tilfælde – sammenhæng var middelalderen absolut ikke mørk. Troen på Djævlen og hekse, de grasserende processer og afbrændinger, er en markant, mørk plet i den lysende renæssances historie, og i Danmarks og Europas historie, på linie med den katolske kirkes store inkquisitioner.

På det mere jordnære plan betød Reformationen, at staten, eller rette Kronen, beslaglagde den katolske kirkes, d.v.s. bispestolenes, kirker-

nes og klostrenes, enorme rigdomme, og overtog det administrative arbejde, f.eks. i forbindelse med kirkernes og præsternes økonomiske forhold, der tidligere var blevet varetaget af biskopperne. Den jævne befolkning fik dog ikke det sandsynligvis forventede udbytte af Reformationen på det økonomiske område. Tiendeordningen, som man var meget utilfreds med, blev bibeholdt, endog med den gamle tredeling til kirken, præsten og biskoppen, blot med den forskel, at bispetienden overgik til Kronen og blev kongetiende.

Også skriftemålet eksisterede fortsat, men med visse ændringer i forhold til tidligere. Bl.a. krævedes det ikke længere, at alle synder skulle skrives, ud fra en betragtning om, at det i bund og grund fordærvede menneske alligevel ikke kunne holde rede på alle sine synder. Hvad sikkert af mange mennesker blev betragtet som betydeligt mere betænkeligt var, at kirken ikke længere kunne garantere, at den pålagte bod skaffede tilgivelse. Når det alligevel blev pålagt syndere at give noget til kirken eller til de fattige, var det således ikke ensbetydende med, at man købte sig til syndernes forladelse. Den fik man alene ved den rette tro. Boden og gode gerninger skulle kun opfattes som tegn på oprigtig anger, og betød altså intet for ens sjæls frelse. På den baggrund ræsonnerede folk hurtigt, at der jo så ikke var nogen grund til at ofre sine surt tjente penge på de fattige, og selv de lutherske biskopper måtte i årtier efter Reformationen indrømme at nøden var blevet større, men havde ikke den katolske kirkes magtmidler, som f.eks. trusler om ophold i skærsilden, at skræmme menigheden på plads med.

Heller ikke gudstjenestens form ændredes med et slag. Luther skabte ikke en ny gudstjeneste, men bibeholdt i store træk den gamle. Luthers fornyelse af gudstjenesten bestod dels i fremhævelsen af Guds ære og nåde, hvor den katolske nadverliturgi, ifølge Luther, ofte satte æren og nåden i skyggen af menneskelig ære og hovmodig sikkerhed, dels i at modersmålet i den lutherske gudstjeneste blev gudstjenestesproget. Biblen skulle kunne læses og høres af enhver kristen, også uden latin-kundskaber, og salmer skrevet på modersmålet fik en fast, liturgisk funktion. Frem for at være tilskuere med uvist udbytte af det skuespil, den katolske gejstlighed fremførte i kirkens kor, blev menigheden nu deltagere, med mæle og hjerte, i gudstjenesten.

Også opfattelsen af sakramenterne ændrede sig med Reformationen. Den katolske kirke har syv sakramenter, d.v.s. hellige handlinger, ind-

stiftet af Jesus, nemlig dåb, konfirmation, nadver, bod, den sidste olie, bryllup og endelig gejstlighedens ordination. Over for disse syv hævdede Luther, at der kun var to sakramenter, nemlig dåb og nadver. Denne modsætning gør sig fortsat gældende i forholdet mellem de to kristne hovedkirker, den katolske og den protestantiske.

I kirkernes indre søgte reformatorerne at rense ud. Billeder og skulpturer, alle de katolske genstande, skulle i princippet smides ud af kirkerne. Særligt sidealtre og helgenfigurer fordærvede menigheden, mente reformatorerne. Imidlertid kviede man sig mange steder ved at slå de hellige genstande til pinebrænde, og flere af de middelalderlige, katolske levn har da også fået lov at overleve til vore dage, ofte efter at have ligget hengemt gennem århundreder på kirkeloftene.

Noget blev smidt ud af kirkerne, andet kom ind, nemlig prædikestolen og de faste stolestader, som gav menigheden sæde og ro under gudstjenesten. Tidligere havde man stået op under gudstjenesten, eller man havde siddet på medbragte stole og skamler, hvilket naturligvis gav anledning til megen uro. Da man nu, efter Reformationen, også lagde større vægt på præstens prædiken, var det nødvendig at have ro i kirken. Og til tider fik man lidt for megen ro. I hvert fald følte Sjællands biskop Peder Palladius sig omkring 1540 tvunget til at fastslå, at det naturligvis var forkert at falde i søvn under prædiken. At man kunne falde i søvn var i og for sig forståeligt nok. Efter Reformationen fik præsternes prædikener en tendens til at blive meget langvarige, og i 1579 bestemtes det, at der ved prædikestolen skulle være et timeglas, så præsten kunne blive mindet om, hvornår talen skulle have en ende. Samtidig blev det understreget, at en prædiken højst måtte vare en time, dog uden den store effekt. Et timeglas til brug ved prædiken, formodentlig fra før 1579, kendes fra Aalborg. Dette timeglas giver et indtryk af, hvad de første lutherske menigheder måtte udstå: Gennemløbstiden for glasset skulle være ca. tre timer.

Ikke desto mindre fortsatte gudstjenesten i mangt og meget i samme form efter som før Reformationen, og reformationskirken overtog ikke blot den katolske messes form; den overtog også den katolske kirkes præster, der skulle omskoles til lutherdom. Så vidt vi ved, blev alle sognepræster siddende i deres embede efter Reformationen. Danmarks katolske præstestand gik altså sammen med lægfolket over i den lutherske kirke, nogle med glæde, andre mere eller mindre nødtvungent, men

næppe alle uventet. Således må man også ved Øster Hassing Kirke have oplevet at have en præst der var katolsk det ene år, luthersk det næste.

Præsternes økonomiske vilkår forværredes umiddelbart efter Reformationen, idet de mistede flere af de fra katolsk tid gældende indtægtskilder, og såvel sognekirkernes som præsternes dårlige økonomi præger da også kildematerialet fra perioden efter 1536. Med tiden fik man dog nogenlunde skik på også disse forhold, i takt med at præsterne også indrettede sig på de nye opgaver i kirken, hvor de, som antydnet, ikke mindst synes at have taget godt imod de nye krav til prædikenen. Med det talte ord kunne præsterne ret lede menigheden til Gud, og man kunne gøre menigheden opmærksom på de farer, der lurede over alt. Over for den almægtige Gud stod den farlige Djævel og alle hans hjælpere, smådjævl og trolldfolk, som man måtte slå hårdt ned på. Også i Øster Hassing, som vi skal se det senere.

Kirkeklokken fra 1615

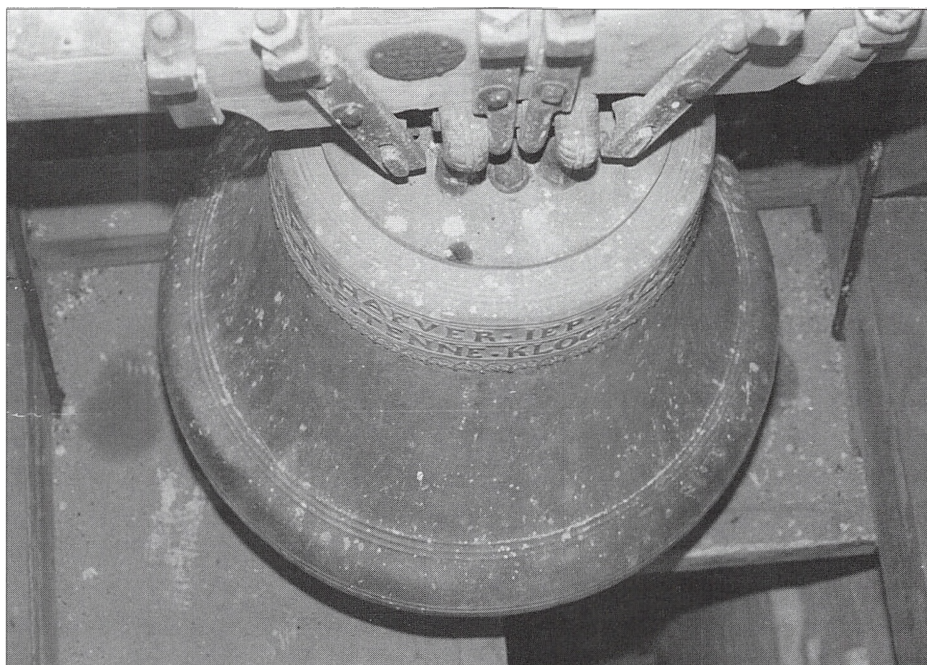
En central genstand fra renæssancetidens Øster Hassing Kirke har overlevet tidens tand, skønt den ikke længere er at finde i hverken kirke eller sogn, nemlig Øster Hassing Kirkes klokke fra 1615. Den gamle Øster Hassing Kirke har efter alt at dømme også haft en middelalderlig klokke, som muligvis er gået til. Under alle omstændigheder ved vi, at kirken fik en ny klokke i renæssancetiden, men en forgænger for denne har der givet været, idet klokker synes at have været en del af enhver kirkebygning næsten siden oldkirkens etablering.

Fra klostrene, der var de første kristne institutioner der anvendte klokker, begyndte disse omkring år 400 at brede sig til det øvrige kristne samfund, som lydgivere og kaldeapparat. Kirkeklokker kendes fra det 7. og 8. århundrede, og der er ikke tvivl om, at man i Danmark har haft både klokker og klokkestøbere før år 1200. Således ved vi, at Ribebispen Elias, en indvandret flamlænder, allerede før år 1142 skal have beskæftiget sig med at sætte klokkeringningen i system.

Klokken var og er kirkens stemme, som også i vor tid, men i tidligere tider i endnu højere grad, flere gange dagligt lød ud over sognet. Hver morgen ringes solen op, og hver aften ringes solen ned. Klokken kaldte til messe, til gudstjeneste, bryllup og begravelse, som den gør det i dag.

Da man i begyndelsen af 1500-tallet fik behov for penge til krig og

malm til støbning af kanoner, lykkedes det i 1526 Frederik I at få biskoppernes tilladelse til at indsamle klokker fra landets kirker. At formålet med klokkeindsamlingen måske lige så meget var at skaffe penge til krigsførelse som malm til støbning af kanoner, antydes af, at det var muligt for en menighed at løskøbe sin klokke med rede penge, hvis man havde råd.

Renæssancetidens kirkeklokke fra Øster Hassing, nu i Horsens Kirke. Foto i Lokalhistorisk Arkiv for Hals Kommune, Hals Museum.

Formentlig som følge af klokkeindsamlingen i 1520'erne, manglede mange kirker en eller flere klokker, og skønt Reformationen havde betydning, at meget blev ryddet ud af kirkerne som papistiske, ugudelige levn, så kunne man dårligt undvære kirkeklokkerne, hverken i forbindelse med de kirkelige handlinger, eller som praktisk foranstaltning i så mange sammenhænge. Hvor man kunne, anskaffede man sig derfor i løbet af renæssancetiden nye klokker, således også i Øster Hassing.

I 1615 fik Øster Hassing Kirke en ny klokke, som bar følgende inskription:

”I IHESV NAFN HAFVER IEP SIMENSON OCH LAUST IBSEN KIRKE VERIE LADET STØBE THENNE KLOCKE THIL GVDS EHRE I ØSTERHASG. KIERK HERMAN MEYER ME FECIT MDCXV.”

Hvis vi oversætter det til mere mundret dansk står der følgende: I Jesu navn har Jep Simonsen og Laust Ibsen kirkeværge ladet støbe denne klokke til Guds ære i Øster Hassing Kirke. Herman Meyer gjorde mig 1615.

Renæssancetidens kirkeklokke fra Øster Hassing er ikke længere at finde i sognet. Den blev på et tidspunkt, uvist hvornår, overført til Horsens Kirke, hvor den hænger i dag. Klokken er stum, og anvendes ikke længere.

Heksen Lange Maren Lauridsdatter fra Øster Hassing

I årene omkring 1620 grasserede en sand hekseepidemi i Nordjylland, og i 1619 nåede epidemien også til Øster Hassing. Her var det Maren Lauridsdatter, kaldet Lange Maren, der måtte stå for skud. Sagen er nøje beskrevet i Viborg Landstings Dombog fra 1620.

I året 1619 blev Karen Nielsdatter, Jens Lauridsens hustru i Øster Hassing, besat af en ond ånd. Lange Maren Lauridsdatter boede på den tid i sognet og havde ikke det bedste ry på sig. Da hun hørte at Karen Nielsdatter var blevet besat, følte hun sig øjensynligt ikke længere sikker i Øster Hassing, og forlod i al stilfærdighed egnen. Hvis hun var blevet, var hun sikkert blevet pågrebet alene på baggrund af hendes dårlige rygte; kvinder som på den tid var opfarende rappenskralder, og som i vrede kunne komme til at love en anden ondt, var nærmest selvskrevne til at påkalde sig mistanke. Da nu Lange Maren ligefrem flygtede fra sognet, tog man det i samtiden som en selvfølgelighed som et bevis på hendes skyld. Lange Maren blev eftersøgt og efter nogen tid fundet i Ajstrup Sogn, ligeledes i Kjær Herred, og hun blev under bevogtning ført tilbage til Øster Hassing.

Da man nu havde den for hekseri mistænkte under lås og slå og bevogtning, kunne sagen mod hende indledes på Kjær Herredsting, hvor man til en start førte en række vidner. Således kunne Just Rasmussen i Jegen, Anders Christensen i Højlund, Mads Pedersen i Neisig, Chr. Rasmussen i Neisig, Søren Pedersen i Neisigbro, Jens Christensen i Hedegaard, Poul Pedersen i Øster Hassing og 12 andre mænd bevidne,

at Lange Maren Lauridsdatter havde bygget og boet i Øster Hassing By fra ca. 1610, og i al den tid hun havde været i byen, altså omkring 10 år, været berygtet for trolddom og for at fare med signen og manen. Yderligere vidnede de, at da det blev kendt at Jens Lauridsens hustru var blevet besat af en ond ånd, og da rygten gik at det var Lange Maren der havde gjort det, at da flygtede Lange Maren fra hus og hjem med sin datter, søgte at skjule sig og blev så fundet.

Efter disse indledende vidneudsagn kom så Lange Maren frem på herredstinget, og aflagde følgende tingsvidne: Nemlig at hun, Lange Maren Lauridsdatter, som var barnefødt i Albæk Sogn, boende i Øster Hassing, stod løs og ledig for tingsdom, ”uden Fængsel og Jærn og aldeles unødnet og utvungen i alle Maader.” Lange Maren vidnede og bekendte, at hun for nogle år siden havde været i Oslo i Norge, og der havde en mand lært hende at signe for rotter og mus. Lange Maren var villig til at give sin viden fra sig, og forklarede, at man skulle signe straks kornet var blevet sat i loen. Signelsen lød således:

”Jeg sætter mit Korn midt for Sten,
Rotter og Mus skal jeg det formen´;
de skal tage deres Føde under Hestehov og Fæklov,
under stok og Sten,
under død Mands Ben,
søge Drikkevand, som Bølgerne ganger svarest,
udi tre deres Navne,
Faders, Søns og Helligaands Navn,
Amen!”

Formularer som disse findes i forskellige ”Cyprianus’er;” d.v.s. folkebøger med gode råd og remser for kloge mænd og koner om dette og hint, herunder altså også for hvorledes man slipper for muse- og rotteplage. Det er næppe overraskende, at signeremser som den oven for citerede ikke virker, men remsen var altså en væsentlig belastning for Lange Maren, der tilsyneladende også opfattede sig selv som en kvinde med særlige evner.

Derpå fortalte Lange Maren, at for ”en 20 Aar siden,” altså omkring år 1600, da Markvar Jensen på Lengsholm døde, hvilket Markvar Jensen Rodsten i øvrigt gjorde i 1598, da lå Lange Maren en nat i sin bror Bertel Lauridsens hus, og da var der kommet en ”Tingest” som lagde sig på langs på hende. Lange Maren nappede op på den med højre arm, men

fik da så ondt i amen, at hun ikke kunne bruge den og blev meget syg, så hun skulle føres omkring. Omsider kom hun så til Peder Degn, øjensynligt i Øster Hassing, og i otte dage lagde han en bog, formodenlig Biblen, på hendes hovede og læste over hende, og så blev hun så nogenlunde tilpas igen. Derefter bad Peder Degn hende tage tre stave og spidse i den ene ende, og hvis Lange Maren ikke selv kunne gøre det, da skulle hun få en af sine nærmeste frænder til det, og så stikke dem i jorden. Derefter skulle hun tage noget vand af en "Rendbæk," d.v.s. rindende vand som i øvrigt altid skulle benyttes til denne slags kure, og noget muld fra en grav på kirkegården ved Øster Hassing Kirke, og så kaste det hele tilbage over hoveder, hvorpå hun skulle blive rask igen. Peder Degn kunne altså også mere end sit fadervor, men da han før sagen mod Maren Lauridsdatter kom igang var død i Gåser, slap han for nærmere tiltale.

Men Maren Lauridsdatter kunne yderligere fortælle, at Lars Sørensens hustru i Øster Hassing var kommet til hende mens hun sad i sit hus og vævede, og havde sagt at Jens Lauridsens hustru i Øster Hassing var meget syg og meget rasende eller vanvittig, og folk var overbeviste om, at Lange Maren havde gjort Jens Lauridsens hustru ondt og kastet ondt på hende, og Lars Sørensens hustru havde da sagt, at hvis Lange Maren var skyldig i denne gerning, var det bedst at hun flygtede, men hvis hun var uskyldig skulle hun blive i Øster Hassing. Morten Christensen i Abildholt rådede ligeledes Lange Maren til ikke at flygte, hvis hun var uskyldig, men derimod søge forsvar hos sin "Husbondes Foged." Lange Maren blev meget forskrækket over sygdommen, rygterne og beskyldningerne, og da hun var "fattig og fremmed" flygtede hun så fra hus og hjem. Af "iver og Banghed," tilføjede Lange Maren, havde hun givet sig selv nogle slag med en kæp og ville have aflivet og dødet sig selv, da hun blev pågrebet. Hun havde så, da det ikke lykkedes, bedt sine fangevogtere om at lade hende komme ud af det "fængsel," de havde haft hende i, og så ville hun flygte og gemme sig i skovene eller et andet sted, og ikke mere komme i Kjær Herred.

Efter Lange Maren Lauridsdatters vidneudsagn kom turen nu til Anders Jensen i Øster Hassing, der vidnede, at han noget efter Mikkelsdagstid, i efteråret, havde hørt at den onde ånd talte ud af munden på Niels Andersens lille datter i Øster Hassing og ånden sagde, at Lange Maren havde vist ondt til Niels Andersens hustru, og at han, altså an-

den, skulle have været i Anders Jensens hustru eller børn, fordi hun havde nægtet Lange Maren noget mælk. Anders Jensens hustru, Sidsel Madsdatter, vidnede yderligere, at den onde ånd på samme tid havde sagt, at Lange Marens ”dreng” hed Glasspringer. En ”dreng” var en lille hjælpedjævel, en tjenende, personlig djævel, som alle hekse havde.

Anders Jensen vidnede videre, at han på et tidspunkt var kommet uoverens med Lange Maren; de var kommet op at skændes, og han havde kaldt hende en troldkone. Lange Maren havde da lovet ham, at det skulle han få betalt, og ifølge Anders Jensen viste hun så en ond ånd til ham i to nætter i hans hus, og viste ild i hans vinduer og andre steder. Den tredje nat, da han lå på sengen og sov, kom ånden til ham og greb om begge hans fødder, så han blev ganske meget forskrækket, men Vorherre hjalp ham, så den onde ikke fik magt over ham, hvilket Anders Jensen mente var hensigten. Han beskyldte Lange Maren for at være den der havde sendt den onde ånd til ham, og anførte i øvrigt andre belastende forhold, som der ikke redegøres nærmere for i kilderne.

Niels Andersen i Øster Hassing og hans hustru Karen Christensdatter vidnede, at i de samme nætter som ovenfor omtalt talte den onde ånd ud af deres datters mund og sagde, at Lange Maren havde vist sin dreng to nætter i Anders Jensens kvinde, og den tredje nat tog den ham selv i benene, idet Anders Jensen samme nat havde glemt ”at krydse over sine Ben.” Ludvig Nielsen i Gandrup, Jens Gaaser og Hans Jensen i Øster Hassing vidnede, at de havde været hos Jens Lauridsen i Øster Hassing og både hørt og set, at hans kone var meget syg og skrøbelig og var besat, og efter at man længe havde talt til hende, da svarede den onde ånd af hendes mund og sagde, at Lange Maren havde fået ham derind for noget mælk. Mod dette vidne protesterede Lange Maren imidlertid, idet hun fremførte, at det ikke var i år 1619 men i 1618 hun havde ønsket at få mælk.

Just Nielsen og Hans Jensen i Øster Hassing vidnede så, og fortalte, at den gang de ledte efter den flygtede Lange Maren, og de havde fundet hende i Kirkegaard, hvilket var den 8. december, bød hun dem på hjemvejen syv daler, hvis de ville lade hende komme løs. Hans Jensen vidnede også, at da de kom tilbage til Øster Hassing, da begærede Lange Maren af ham, at han skulle hjælpe hende løs, og hun havde sagt, at der sad en sten i Øster Hassing Kirkedige, den femte sten vest for den nordre indgang, og der var en sort plet på stenen. Den skulle Hans

Jensen tage ud af diget. Så ville han få så meget lykke, at han aldrig ville komme til at mangle noget, naturligvis forudsat han hjalp Lange Maren fri. Hertil svarede Lange Maren, at hun ikke ville benægte at hun havde tilbudt sine vogtere penge, hvis de ville lade hende slippe, og at hvis hun havde gemt en marks penge ”indenfor den omskrevne Sten,” så fandt hun dem vel igen, når hun kom til stedet.

Anders Bjørnsen i Øster Hassing og fem andre mænd vidnede så, at de var i Jens Lauridsens hus den 9. december, da Lange Maren var blevet ført tilbage til Øster Hassing efter at have været flygtet, og da bad Lange Maren Jens Lauridsen om han ville lade hende flygte; så ville hun give ham 10,5 daler og trendet garn til 28 alen lærred, og så forsvinde og aldrig mere komme for hans øjesyn. Desuden lovede Lange Maren, at Jens Lauridsens hustru atter skulle blive rask. Lange Maren ville ikke benægte, at hun havde givet et sådant løfte i forsøget på at slippe ud af fængslet. De fem mænd vidnede derefter, at efter de af retten var udmeldt for at syne Jens Lauridsens fange, havde de beset hendes, altså Lange Marens, skade, og set to sår i hendes bug samt et lille stik ved hendes bryst, hvilket så ud til at være gjort med kniv, og Lange Maren havde da også bekendt for dem, at hun havde gjort skade på sig selv af frygt fordi hun var beskyldt for trolddom hvilket hun nu også tilstod på tinget.

Derpå fremstod Jens Lauridsen, lagde hånden på Lange Marens hovede, og sigtede og beskyldte hende for at være en åbenbarlig troldkvinde, der havde påkastet hans kvinde det onde, hun havde, så hun var legemlig besat af en ond ånd, og den 15. januar 1620 svor det 12 mand store kirkenævn sit tov, sin dom, over Lange Maren. Hun blev erkendt for at være en vitterlig troldkvinde.

Derefter kom sagen for Landstinget i Viborg, som stadfæstede kirkenævnets dom under henvisning til følgende forhold: Lange Maren havde lovet Anders Nielsen ondt og nogle nætter derefter var han blevet påvist en ond ånd; hun var beskyldt for at have påført Jens Lauridsens hustru skrøbelighed; hun var flygtet fra sognet og havde forsøgt at tage sig af dage p.g.a. dårlig samvittighed; hun havde tilbudt fangevogterne penge for at slippe fri; hun havde givet sig af med signen til Guds og den hellige treholdigheds navn til vanære, og endelig: hun havde ikke fremskaffet vidnedsbyrd om, at hun havde skikket sig ærlig og kristelig, men sognepræsten havde tværtimod afgivet erklæring imod Lange

Maren. Den erklæring var skrevet af sognepræsten den 18. januar 1620, altså efter kirkenævnets dom, sikkert for at styrke denne dom, når sagen kom for landstinget. Erklæringen lød således:

”Kjendes jeg Christoffer Thomsen, Sognepræst til V. og Ø. Hassing Sogne, i denne min Skrivelse, at Lange Maren Lauridsdatter i Ø. Hassing bekjender for mig og mange andre, at hun haver lært i Oslo i Norge at signe for Rotter og Mus og at have optegnet for mig og andre Godtfolk, som da hos var, disse Ord, som skulde bruges til saadan Signelse. Herforuden er det mig vitterligt, at hende haver fulgt et Trolddoms Rygte, mens hun haver været her i Sognene. At saa udi samme [Maade er tilgaaet?], som forskreven staar, vidner jeg i denne min Skrivelse med egen Haand underskreven. Aktum V. Hassing, den 18. Januar 1620. Christopher Thomsen, Eg. Haand.”

Dermed kunne dommen endeligt stadfæstes, og Lange Maren dømmes til at bestige bålet i Hammer Bakker. Inden da har man uden tvivl underkastet Lange Maren pinligt forhør. Vi havde nemlig her i landet en human retspraksis, idet man ikke kunne pine en tilståelse ud af folk. Det var næppe heller nødvendigt, kravene til bevisbyrden taget i betragtning. Eksempelvis havde man lagt Lange Maren til last, at hun ikke havde sørget for at skaffe sig en erklæring fra præsten om, at hun havde skikket sig ærligt og kristeligt; en erklæring, hun altså skulle have skaffet før sagen overhovedet var gået i gang. Men var man først dømt kunne man underkastes pinligt forhør, for på den måde at få vredet navnene på medskyldige, andre hekse og troldfolk, ud af den dømte. Og i reglen gav sådanne pinlige forhør da også bonus, idet den dømte om ikke andet kunne søge at kaste mistanke på nogle af de, der havde vidnet mod hende, og på den måde havde hekseprocesserne det med at brede sig som ringe i vandet. Skønt man egentlig ikke måtte tillægge udsagn fra en dømt forbryder betydning, kunne mistanke meget let opstå og befordres. Et par år senere, i 1622 og 1623, gennemførtes der da også en større proces i nabosognet Vester Hassing. Her havde heksen Anne Pedersdatter i øvrigt flere gange været på spil i Øster Hassing, hvor hun bl.a. havde lovet folk ondt, havde sørget for at en pige blev besat af en ond ånd, og blev desuden kædet sammen med en flok harer, thi det er almindeligt kendt, at hekse har det med at omskabe sig til harer. Anne Pedersdatter blev i 1623 dømt og brændt på bålet, og samme år gennemførtes desuden en sag mod heksen Johanne Anders-

datter, ligeledes fra Vester Hassing. Langt de fleste anklagede påberåbte sig deres uskyld, men blev brændt alligevel. Andre var selv overbeviste om, at de vitterligt var hekse og troldfolk, og atter andre lå i et grænseland, som Lange Maren Lauridsdatter fra Øster Hassing, der f. eks. med sin signen nok vidste at hun kunne mere end folk flest, men som på den anden side ikke ligefrem opfattede sig selv som heks.

Kejserkrig og korn på kirkeloftet

Oven på hekseprocesserne må det næsten have forekommet behageligt håndgribeligt, da egnen i slutningen af 1620'erne blev besat af tyske tropper i det, der i det nørrejske går under betegnelsen Kejserkrigen. De kejserlige tropper havde ordre til at leve af landet, d.v.s. tage hvad de skulle bruge, men måtte i øvrigt ikke hverken plyndre ind til benet eller foretage vilkårlige overgreb. Ikke desto mindre skete det i flere tilfælde. Et af de mere graverende overfald fandt sted i Øster Hassing i 1629, hvor Lars Rasmussens hus med indbo blev ødelagt af soldater, som derpå pinte hans kone ihjel. Det hjalp i den forbindelse ikke, at den tyske øverstkommanderende i Vendsyssel, von Hatzfeldt, søgte både at straffe og forebygge sådanne hændelser med voldsomme midler. Da tre tyske soldater blev sat under arrest som følge af plyndringer og overfald, overlod den tyske hertug Frantz Albrecht det til von Hatzfeldt at afgøre, om de alle tre skulle hænges eller om man skulle nøjes med at hænge de to, og så lade forbryderne spille om, hvem der skulle gå fri. Uanset udfaldet påpegede hertugen dog, at de pågældende skulle hænges på hvert sit sted, for at ligene kunne sprede så megen skræk som muligt. Helt op mod slutningen af renæssancetiden gik det hårdt for sig, også i Øster Hassing Sogn. I årene fra 1657 til 1660 hærgede svenskerne på disse kanter, og en del var indkvarteret på Øster Aslund, sognets største gård. Også svenskerne skulle leve af landet, og manden på gården, Bertel Laursen Kjærulf, skal have følt sig meget trængt af svenskerne, der krævede proviant; så trængt, at han afleverede sin sidste ko. Måske som en slags tak for opholdet, som vel også svenskerne kunne se trak store vekslere på gård og mand, gav en svensk officer, da de forlod landet, Bertel Laursen Kjærulf tilladelse til at overtage den kornbeholdning, som svenskerne havde haft oplagret på Øster Hassing Kirkes loft. Der må have været tale om en stor beholdning, for der var efter sigende nok til at bringe Bertel Laursen Kjærulf på fode igen.

Gud til lof, kirken til nøte og menigheden til gavn – tiden 1660-1770

Ballade i Øster Hassing Kirke 1661

Som tidligere nævnt var et af de meget synlige resultater af Reformationen 1536, at man i løbet af renæssancetiden fik indført stolestader, således at alle i menigheden havde en fast plads i kirken. I de store købstadskirker kunne det være ret problematisk at fastslå, hvem der som følge af rang, stand og byrd havde ret til hvilken plads, og flere steder førte man da også stolestadebøger, d.v.s. fortegnelser over hvilke slægter der havde ret til hvilke stole, for at undgå ballade. På landet var systemet mindre kompliceret, skønt der også her kunne opstå problemer. Mest enkelt var det, på land eller i by, hvis man var meget rig og fornem eller meget fattig og sølle. Hovedreglen var, at de rigeste og mest fornemme fik plads øverst i kirken, og var ens sociale position i den grad cementeret, at slægten såvel bagud som fremad i tid måltet som de mest fornemme, kunne man forsyne gavlen ved ens stolestade med navnetræk og våben. Da fattigste derimod, måtte så finde sig til rette allerbagerst i kirkerummet, nærmest udgangen. Men inden for disse yderpunkter var der gradueringer, som det kunne volde svære uoverensstemmelser at få fastlagt.

Skønt vi jo alle er lige for Gud, så gjaldt dette i tidligere tider altså ikke i hans hus. Systemet for tildeling af pladser i kirken havde sognebørnene at rette sig efter, for som det ses var det absolut ikke ligegyldigt, hvem der sad hvor i kirken. Til sognets gårde hørte bestemte stolestader, og det mest fornemme var, jf. ovenstående, selvsagt det øverste, længst oppe i kirken, i nærheden af koret. Hertil kom, at mændene sad i sydsiden, kvinderne i nordsiden, og to gårde i sogne som Øster Hassing delte i reglen en mands- og en kvindestol. I selve stolen var pladsen ved midtergangen den mest ansete, og selv om man søgte at overholde rangforordningen skarpt, så kunne der godt opstå strid om, hvilke gårdfolk der var de fineste og ikke mindst de rigeste, hvor man så for det første skulle fastlægge, hvor højt mod alteret man kunne komme, og dernæst hvilken plads i den pågældende stol man skulle have. Til tider opstod der ligefrem korporlige slagsmål i kirken. I Hals sloges i 1645 Lars Sørensens kone, Johanne Sørensdatter fra Hou, med Bodil Jensen,

der var gift med Jens Jensen fra Skovshoved, en lille, nu forsvundet landsby nord for Hals. Det drejede sig naturligvis om yderpladsen i deres stol i Hals Kirke, og kampen foregik i selve kirken. Bodil Jensdatter var stærkest og hev Johanne Sørensdatter ud på kirkegulvet, så præsten måtte hjælpe hende op at stå. Men Bodil Jensdatter var nu også i sin gode ret, for under den efterfølgende retssag konkluderede man, at det netop var hende der havde det privilegium at sidde på yderpladsen i det kvindelige stolestade.

I 1661 gik det så en søndag galt i Øster Hassing Kirke. Her stod striden mellem Mads Pedersen i Øster Neisig og Niels Lodvigsen i Øster Hassing. Mads Pedersens kone, Maren, var kommet lidt for sent hjemmefra, og da hun kom ind i Øster Hassing Kirke havde Niels Lodvigsens kone sat sig på den eftertragtede yderplads. Øster Neisig-konen nægtede at flytte sig, så Maren, der var stor og tyk, satte sig oven på hende for at få hende til at humme sig. Men Niels Lodvigsens kone var ikke sådan at flytte; hun listede en nål frem og jog den i bagen på den tykke Maren, som med et hyl fór ud på kirkegulvet, hvor hun gav sig til at vræle og skælde ud, så den allerede påbegyndte gudstjeneste gik i stå. Da så Mads Pedersen og Niels Lodvigsen forlod deres stol for at blande sig i striden, måtte præsten Anders Hansen gribe ind og mane til ro for at forhindre, at et større slagsmål skulle udvikle sig midt under gudstjenesten. Hvad enden blev på den sag lader sig ikke afklare, men såvel præstens som sognebørnenes koncentrationsevne har næppe været den bedste under den efterfølgende, kirkelige handling.

Gældsplagede og gavmilde præster

Præsten har alle dage indtaget en særlig rolle i sognet. Præsten var den lærde mand, en mand med ordet i sin magt, forhåbenligt da, en mand som kunne læse og skrive, og som var myndighedernes forlængede arm, manden som bragte nyt fra den store verden, når nye regler og love skulle forkyndes for sognebørnene. Præsten havde mange pligter, og til tider også mange plager og få penge.

En god del af 1600- og 1700-tallets præster i Øster og Vester Hassing sogne, der jo udgjorde et fælles pastorat, klager over dårlig økonomi, over manglende indbetalinger og forfaldne præstegårdsbygninger. Det har for mange krævet den yderste påholdenhed at få dagen og vejen til at hænge økonomisk sammen, og for enkelte gik det da også helt galt,

som for præsten Peder Ægidius, som ifølge en indberetning til biskoppen var forsømmelig i sit embede, og som tilsyneladende heller ikke havde styr på pengene. I hvert fald endte han i så stor gæld, at han ikke kunne betale den, og blev derfor indsat i gældsfængsel i Aalborg, hvor han døde i 1688.

Præstens økonomi led bl.a. under, at mange sognebørn, herunder de store gårdfolk, ikke betalte hvad de skulle til kirke og præst, og et kald der ikke var rigt, hvad enten det nu skyldtes usikre indkomster som følge af mere eller mindre udtalt manglende vilje, eller det skyldtes at der virkeligt var tale om et fattigt sogn, et sådant kald var naturligvis ikke eftertragtet. Kunne man få et bedre, tog man det, men man kunne jo også henvises til sognet. Således er det sket, at Øster og Vester Hassing kirker har fået en præst, som end ikke anede hvor pastoratet lå.

Således forholdt det sig i hvert fald for Habakuk Jacobsen Kock, der sad i embedet fra 1699 til 1712. Biskop Bircherod noterede lidt forundret i sin dagbog, at Habakuk Jacobsen Kock af Kongelig Majestæt var kaldet til Vester og Øster Hassing sogne, uagtet Habakuk Jacobsen Kock hverken havde bedt om det, eller overhovedet var klar over at embedet var ledigt. Det kom til adskillige sager mellem pastor Kock og sognebørnene, i hvilke man dog hyppigst nåede frem til forlig. Kock havde jo to kirker at passe, hvilket har krævet sin mand, og tilsyneladende stod menigheden ofte på spring, parat til at klage over præstens embedsførelse. Pastor Kock fik ligefrem ry for at være efterladende, og et sådant ry kan jo have en ufortjent selvforstærkende effekt, skønt: Der går jo sjældent røg...

Søndag den 11. september 1701 gik det helt galt. Pastor Habakuk Jacobsen Kock skulle holde morgengudstjeneste i Vester Hassing Kirke, og derefter gudstjeneste i Øster Hassing Kirke kl. 10.00. Menigheden var på plads i kirken kl. 10.00. Det var præsten ikke. Men en gudstjeneste er jo en gudstjeneste og præsten, uanset hvad man så mente om ham, menighedens hyrde, så man ventede pænt. Og ventede. Og ventede. Da der var gået hen ved fire timer begyndte man at miste tålmodigheden og menigheden tog fat på at forlade kirken for at gå hjem. Da pastoren lidt senere ankom til kirken, mødte han inden for kirkelågen Per Madsen fra Hølund, der ganske vist hilste pænt og lettede på hatten, men spurgte samtidig præsten om det var en tid at komme på, og bebrejdede Hr. Habakuk Jacobsen Kock at han havde ladet menighe-

den vente i flere timer. Pastoren blev meget fortørnet over at blive tiltalt på den måde, og bedre blev det ikke da Jeppe Poulsen fra Starbæk og Poul Nielsen fra Gåser blandede sig i diskussionen. Sindene kom i kog og det endte med retssag. Under denne kom det frem, at præsten virkelig havde haft meget at gøre ved gudstjenesten i Vester Hassing Kirke, og at forsinkelsen skyldtes embedsforretninger, ikke forsømmelse fra præstens side, og sagen sluttedes med, at parterne blev forligt.

Men naturligvis slår en sådan sag skår i forholdet mellem sognepræst og menighed. Det kom da også til flere sager hvor Habakuk Jacobsen Kock blev bebrejdet for at være sløset, og da biskop Bircherod den 24. juli 1707 var på visitats- eller inspektionsbesøg i pastoratet, klagede menigheden igen over at Hr. Habakuk Jacobsen Kock forsømte sine embedspligter, hvorfor biskoppen i menighedens påhør måtte give pastoren en streng og alvorlig påmindelse. Sagen var dog ikke værre end at præst og biskop efter endt gerning kunne nyde en god middag i hinandens selskab.

Mens pastor Ægidius var plaget af gæld og pastor Kock af sognebørnene, så blev en af deres eftermænd, Ole Pedersen Aggerholm, tilsyneladende vurderet mere svingende af biskop og sognebørn, men viste sig både at være gavmild og at være i stand til at sætte sig et ganske håndgribeligt minde; et minde, eller et spor, der både var at finde i den gamle Øster Hassing Kirke og er at finde i den ny. Ole Pedersen Aggerholm, født 1706, var sognepræst fra 1733 og frem til sin død 1762. Aggerholm blev student fra Aalborg 1722, og tog theologisk eksamen 1726. I nogle år var han lærer i Aalborg, og kom så til Vester og Øster Hassing sogne. Ifølge visitatsindberetningerne var biskoppen ikke altid tilfreds med Ole Aggerholms virke. I 1733 anføres dog, at præsten lever ædrueligt og prædiker opbyggeligt, men i 1741 får Aggerholm direkte pålæg om at tage sig af ungdommens undervisning. Dette pålæg forsøger Aggerholm tilsyneladende at efterkomme, om end med begrænset succes, for ved visitatsen i 1744 anføres det, at Ole Aggerholm prædiker opbyggeligt og bevægeligt, at menigheden var andægtig, kirkegangen god, og "de mod Guds Ord ulydige" søgte præsten at lede fra deres vildfarelser. Dog var ungdommen mådelig, skønt skoleholderne var flittige. I den forbindelse glæder det biskop Broder Brorson meget, at skoleholderne hver lørdag aften holdt bedestund for yngre og ældre. De pågældende skoleholdere var Niels Nielsen i Gaaser, Niels Nielsen i Gandrup og Stefan Larsen i

Øster Hassing. Men stadig var Ole Aggerholms kurs tilsyneladende noget slingrende. I hvert fald anfører biskoppen i 1752, at over Hr. Oles levnedforhold klager ingen, men hans rygte kan der udsættes noget på. Det, der tilsyneladende kan udsættes på Aggerholms rygte, er hans tørst. Aggerholm skal i en periode have haft den skik, at når nogle af hans kammerater var til skrifte, afsluttede han skriftemålet med at hviske: "Mød mig i Putten i aften." Putten var en lille kro i Vester Hassing, en smugkro velsagtens, hvortil Aggerholm ofte søgte efter gudstjeneste. Når han kom ind, lagde han kjole og krave fra sig med ordene: "Der er præsten, og her er manden," hvorpå han med god samvittighed gav sig til at drikke, som så mange andre i øvrigt gjorde godt og grundigt på de tider, skønt kravene om en mere passende livsførelse netop for præstens vedkommende rigtigt slog igennem i 1700-tallet. Men i forbindelse med biskoppens angivelse af Aggerholms tilsyneladende ikke helt pletfri rygte i 1752, gjorde provsten undskyldning for Aggerholm, og gav ham et bedre vidnedsbyrd. Aggerholm fik ikke desto mindre en advarsel af biskoppen, og sandsynligvis har det hjulpet, for i 1757 anføres det, at Ole Aggerholm nu lever et "ustraffeligt" levned, med den tilføjelse, at hans øjesyn nu er borte. Aggerholm var blevet blind, og i 1755 var der også blevet antaget en medhjælper til præsten. I 1762 dør Aggerholm, efter at have sat sig interessante spor i kilderne, i både positiv og negativ forstand, og efter at have sat sig et mere synligt spor i Øster Hassing Kirke. Et spor, som menigheden fortsat har for øje og som fortsat bruges, nemlig prædikestolen.

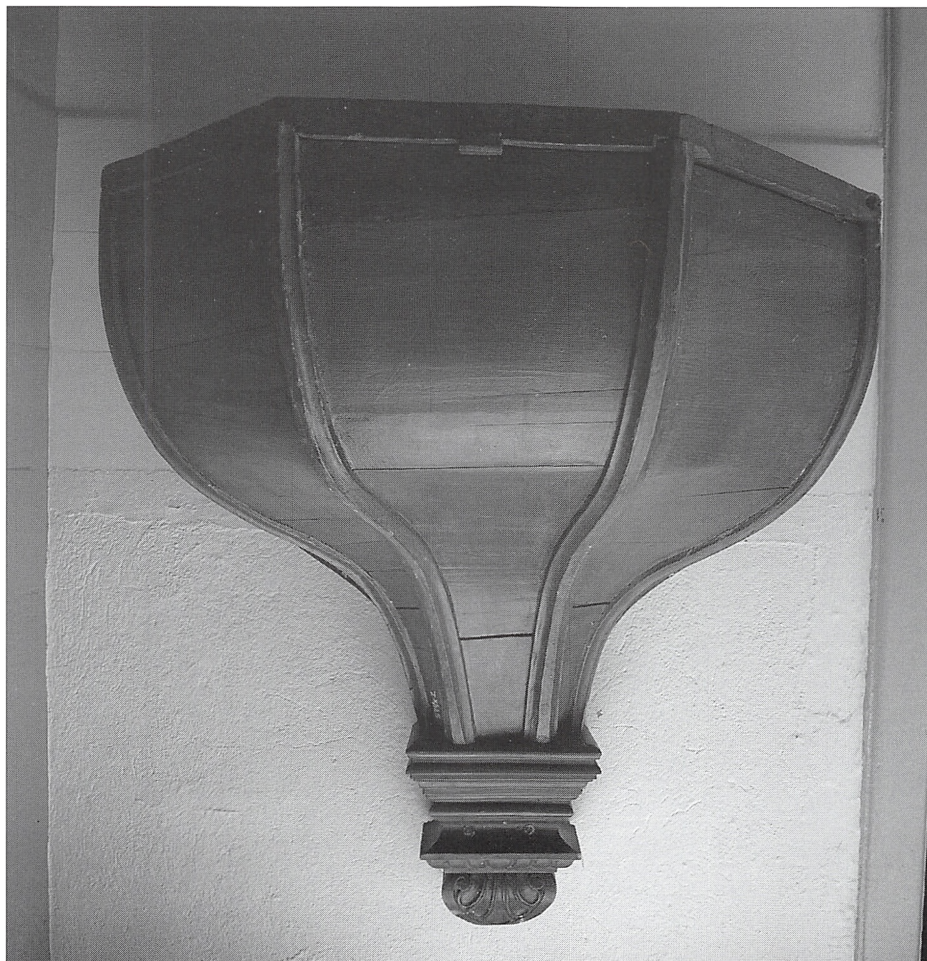
Gud til lof, kirken til nøte og menigheden til gavn

Det er blevet hævdet om den gamle Øster Hassing Kirke, at dens bygningshistorie er én lang historie om forfald, reparationer og dårligt byggeri, kulminerende i 1870'erne med faretruende nedstyrtninger. Der findes ikke mange kilder til belysning af kirkens bygningshistorie, og de få der findes synes da også at understøtte denne opfattelse, idet der konstant er tale om påpegning af fejl og mangler. Imidlertid er det jo netop fejl og mangler der springer i øjnene ved kirkesyn, da det er sådanne der må tages hånd om, og i betragtning af, at dansk kirkehistorie rummer nærmest utallige eksempler på middelalderkirker, som ifølge dette eller hint kirkesyn nærmest synes at være en ruin, men som ikke desto mindre endnu eksisterer, så kan man udmærket fore-

stille sig, at også den gamle Øster Hassing Kirke i og for sig, i det mindste periodisk, har været i udmærket stand, og at det er de negative elementer, der først og fremmest sætter sig igennem i kilderne. Imidlertid skal det dog understreges, at bygningen med tiden kom til at lide af fundamentale skavanker, både med hensyn til bygningens stand, men også med hensyn til dens størrelse, som vi skal se det senere.

Går vi så til kilderne til Øster Hassing Kirkes bygningshistorie i 1600- og 1700-tallet, så kan vi da også se, at man kæmpede med problemer. En del eksempler tydeliggør dette. I 1668 fremgår det af kirkesynet, at kirken er brøstfældig, og at især gavlen trænger til at blive repareret. I 1738 er det koret der er brøstfældigt, og der indkøbes tømmer, som bl.a. anvendes til reparation af loftet. I 1742 er kirken faktisk ubrugelig, og man holder i stedet gudstjeneste i Øster Hassing Skole, men får skik på sagerne, for en tid. I 1752 omtales altertavlen som meget brøstfældig, og man får repareret taget, ligesom der indkøbes klæde og dug til alteret. Det er nok muligt, at bygningen fortløbende trænger til reparation og vedligeholdelse, og måske i højere grad end almindeligt er, men man strider med tingene, og man tager da også fat på nye dele til bygningen, hvilket antyder, at tilstanden ikke har været helt elendig.

Allerede i 1752 omtales en prædikestol i forbindelse med Øster Hassing Kirke. De nærmere omstændigheder omkring prædikestolen lader sig ikke klarlægge, men tilsyneladende har pastor Aggerholm fået fært af en prædikestol, som man måske kunne erhverve til kirken. Der går nogle år, man får virkelig fat i stolen, gennemfører nogle ændringer på denne, og får den sat op i den gamle kirke. Og da siden den ny kirke blev indviet, var prædikestolen en af de få genstande, som blev overført til den nye kirkebygning. Stolen med hovedparten af dens udskæringer menes at stamme fra ca. 1600. Der er altså tale om et renæssancearbejde, men oprindelsen er ukendt. Vi kender hverken billedskæreren eller den kirke, som stolen oprindeligt har været placeret i. Tidligere har stolen "hvilet" på en bund, påsat muren. Denne bund er ikke længere at finde i kirken, idet den ved den store renovering af den nuværende Øster Hassing Kirke i 1998-1999 blev taget ned og overdraget til Hals Museum. Men bortset fra fjernelsen af bunden, er den prædikestol som menigheden i den nye Øster Hassing Kirke fik har for øje, den samme som menigheden i den gamle Øster Hassing Kirke siden midten af 1700-tallet har haft for øje, og hvorfra præsten har prædikeret.

Prædikestolsbunden fra prædikestolen, der har gjort fyldest i såvel den gamle som den nye Øster Hassing Kirke. Foto: Bjarne Jerup Høj.

Men inden prædikestolen kom til Øster Hassing Kirke, har Ole Aggerholm og et par kirkens gode mænd fået gennemført en ændring på stolen, således at den kom til at passe til det nye sted. Som tre selvstændige bæltter løber nederst en inskription, i midten de største felter med fine og rige billedskæringer, og øverst igen en inskription.

Starter vi med den nederste, som også angiver stolens komme til Øster Hassing Kirke, står der følgende at læse, idet / angiver skiftet mellem de enkelte felter:

Prædikestolen i Øster Hassing Kirke. Foto: Jan Slot-Carlsen.

”ANNO 1757 BLEV DENNE PRÆDI / KE STOL OP SAT I ØSTERHASSINGKIRK / GUD TIL LOF KIRKEN TIL NØTE OG MENINGHEDEN TIL / GAVN I HER OLE AGER HAALEMS SIN TID / SOM VAR KIERKE VERGER TOMAS SVENSØN I ØSTER / HAASING OG ANDERS NILSØN I SKINDBIERG.”

Det er jo ikke just klart nudansk. Inskriptionen fortæller os imidlertid, at det var sognepræst Ole Aggerholm, kirkevæрге Thomas Svendsen i Øster Hassing og Anders Nielsen i Skindbjerg der foranledigede stolen opsat, til Guds pris, kirken til nytte og menigheden til gavn.

De store midterfelter med billedskæringer fremstiller centrale begivenheder i Jesu liv, set fra venstre nemlig: Himmelfarten, fødslen, dåben, korsfæstelsen, opstandelsen og kongegeringen. Man har gisnet

De seks felter med giverinskriftionen, der redegør for stolens komme til Øster Hassing Kirke. Man må formode, at en renæssanceinskriftion er borthugget til fordel for Øster Hassing-mændenes inskriftion. Foto: Jan Slot-Carlsen.

om, at det første felt, himmelfarten, skulle være placeret forkert. Der er imidlertid ikke meget belæg for denne gisning, al den stund man udmærket kan forestille sig, at billedskæreren, eller bestilleren, har ønsket Jesu liv på jord omsluttet af netop himmelfarten og kongegerningen. D.v.s. de to absolut overjordiske forhold, idet selv opstandelsen jo har et jordisk omdrejningspunkt.

Endelig finder vi i øverste række en inskription, som for det første er på latin, og som for det andet, selv når man får oversat det latinske, ikke giver mening. Fra venstre mod højre læses:

”AVTEM / MEAS NON / TIRA / PERIBUT / VER IPA / COELV MTE.”

Direkte oversat betyder det: ”men / mine ikke / jord / skal forgå / ord / himmel og.” Det giver ikke megen mening, og skyldes, at billedskæreren ganske vist har skåret de rigtige ord, men monteret dem i forkert rækkefølge. Den korrekte sætning, med behørig hensyntagen til ordstilling, er: ”Himmel og / jord / skal forgå / men / ikke mine / ord.”

*De seks i rækkefølge forkert placerede felter, her bragt i samme forkerte placering.
Foto: Jan Slot-Carlson.*

Himmelfarten og fødslen. Foto: Henrik Gjøde Nielsen.

Dåben og korsfæstelsen. Foto: Henrik Gjøde Nielsen.

Opstandelsen og kongegerningen. Foto: Henrik Gjøde Nielsen.

Hvorledes man bliver lykkelig på jorden og salig i himmelen

Som man måske vil have bemærket, så lagde biskoppen ved sine visitatsbesøg i Aggerholms tid, fra 1733 til 1762, stor vægt på, at de unge modtog undervisning. Dette er ikke tilfældigt.

Netop 1700-tallets første halvdel stod i pietismens tegn. Pietismen, af det latinske pietas, d.v.s. fromhed, lagde vægt på at genskabe forbindelsen mellem den enkelte og Gud. Således blev det ifølge den pietistiske opfattelse afgørende at kende Biblens ord, og det blev vigtigt at afholde sig fra spil, dans og udsvævende levned, og i øvrigt vise sin tro gennem gerninger, hvilket jo var blevet overflødigt med Reformationen og statens varetagelse af forholdet mellem den enkelte, Gud og kirken, og hvor den enkeltes ansvar var indskrænket til at tro. Forholdet mellem den enkelte og Gud blev vigtigt i den pietistiske periode, hvilket bl.a. resulterede i indførelsen af konfirmationen i 1736, så man kunne sikre sig at hvert enkelt menneske, fra 1759 inden 19-årsalderen, havde begrebet det mest elementære af den kristne lære. Til det formål udarbejdede hofpræst Erik Pontoppidan bogen "Sandhed til Gudfrygtighed," der gav 759 eksempler på det helt centrale problem: "Hvordan blive lykkelig på Jorden og salig i Himmelen?" Denne bog skulle læres udenad før man kunne blive konfirmeret, hvilket naturligt nok medførte behov for almindelig og velordnet skolegang, og dermed et systemiseret skolevæsen og opførelse af skoler i de sogne, der ikke allerede var forsynet med en sådan. For de mere enfoldiges vedkommende kunne omtrent en fjerdedel af de 759 eksempler dog udelades, men det var stadig en pæn portion paratviden, datidens konfirmander skulle erhverve sig.

I Øster Hassing Sogn havde man allerede i 1690 taget den første skolebygning i brug. Før den tid havde man klaret sig med degnelæsning før gudstjenesten om søndagen, og en tid lang tillige holdt skole i et lejet lokale i en af byens gårde. I 1742, helt i tråd med ønsket om oplysning, blev der bygget en ny skole, omtrent midt i Øster Hassing By. Bygningen bestod af ti bindinger, af hvilke de to sydligste var beregnet til en ko. De følgende fire var indrettet til skolestue, og de sidste fire til dagligstue og køkken. Det hele var i stærk og forsvarlig stand, ifølge en synsforretning af 27. marts 1745, velforsynet med borde, bænke og lerkakkelovn, ligesom skolen var i besiddelse af en ny bibel, bekostet af skolens kasse. Og i tilknytning til skolen, til lærerens gavn, var en lille kålhø, hvor der også var en brønd.

Paa Kirkens høie Forsvars nærmere Approbation – tiden 1770-1880

Barnemordersken fra Øster Hassing

Skønt 1700-tallet bød på pietisme, konfirmation og et forbedret skolevæsen, så forhindrede oplysningen ikke grusomhed og frygtelige straffe, hverken fra den enkelte eller fra samfundets side. Et sådant tilfælde trak sine spor fra Øster Hassing over Aalborg og tilbage igen, til Skindbjerg og Øster Hassing gamle kirkegård.

I tiden fra den 19. april til den 15. august 1770 sad Johanne Jensdatter fra Øster Hassing indespærret i Aalborg Arresthuskælder, lænket i jern. Et ikke særligt behageligt sted at opholde sig, og slet ikke i Johanne Jensdatters situation. Johanne Jensdatter havde myrdet sit barn, uvist af hvilken grund. Sandsynligvis havde staklen bedrevet hor, altså haft samleje udenfor ægteskab, hvilket havde båret frugt. Johanne Jensdatter blev gravid, og i et desperat forsøg på at undgå samfundets fordømmelse og udstødelse, havde Johanne Jensdatter dræbt sit barn, sikkert efter at have født i dølgsmål, d.v.s. i det skjulte.

Den 15. august 1770 blev Johanne Jensdatter så ført til Øster Hassing, og dagen efter ud på marken ved Skindbjerg, vest for den gamle kirke. Her på marken halshuggede bøddlen fra Aalborg hende med økse. Bøddlen eller mestermanden, som han også kaldtes, indkasserede otte rigsdaler for den del af arbejdet. Kroppen blev derpå gravet ned i uindviet jord, altså uden for kirkediget, sandsynligvis mod nordvest, hvilket kostede tre rigsdaler, og det afhuggede hoved blev derefter sat på stage, en opgave der beløb sig til en pris af to rigsdaler. Mestermandens samlede regning for udført arbejde beløb sig således til 13 rigsdaler.

Men selvom Johanne Jensdatter var blevet halshugget, sandsynligvis på det sted hvor hun havde dræbt og nedgravet sit lille barn, kroppen begravet i uindviet jord og hovedet var tiltænkt ravnene, så havde Johanne Jensdatter åbenbart ikke helt forladt området ved den gamle Øster Hassing Kirke. Længe efter henrettelsen kunne man nemlig om natten se lys ude på marken. Den stakkels Johanne Jensdatter gik igen, utilfreds med at hvile i uindviet, uhellig jord, idet man jo ikke ville have ugudeligt pak som mordere og selvmordere til at ligge blandt

ordentlige mennesker på kirkegården. Da præsten – Søren Juul Cortsen, sognepræst i Øster Hassing 1762-1774 – kom under vejrs med spøgeriet ved Skindbjerg, fandt han på en eller anden måde frem til Johanne Jensdatters afhuggede hoved, og fik det begravet på den gamle Øster Hassing kirkegård. Fra da holdt lyset på marken op med at brænde.

Paa Kirkens høie Forsvars nærmere Approbation

Så var det trods alt en mere behagelig opgave Søren Juul Cortsens eftermand, Jens Jørgen Koefoed, sognepræst til Vester og Øster Hassing sogne fra 1774 til 1785, kunne se frem til i 1781, skønt ikke just problemfri. Det drejede sig om den fortløbende opgave med vedligeholdelse af kirken.

Den 9. marts 1781 stod følgende at læse i Nyttige og Fornøvelige Jydsk Efterretninger:

”I Føle Høie Øvrigheds Ordre bliver i Nørre Sundbye Skole Mandagen den 12. Marts førstkommende om Eftermiddagen Klokken 1 holden offentlig Auction over Øster Hassing Kirkes behøvende Reparation, da Muur-, Tømmer-, Snedker-, Smede- og Glarmester-Arbejde, saavel som de fornødne Materialers Anskaffelse, samt nogle Alter-Klæders Anskaffelse, vorder den eller de Mindstbydende tilslagen, dog mod sikker Caution og paa Kirkens Høie Forsvars nærmere Approbation.”

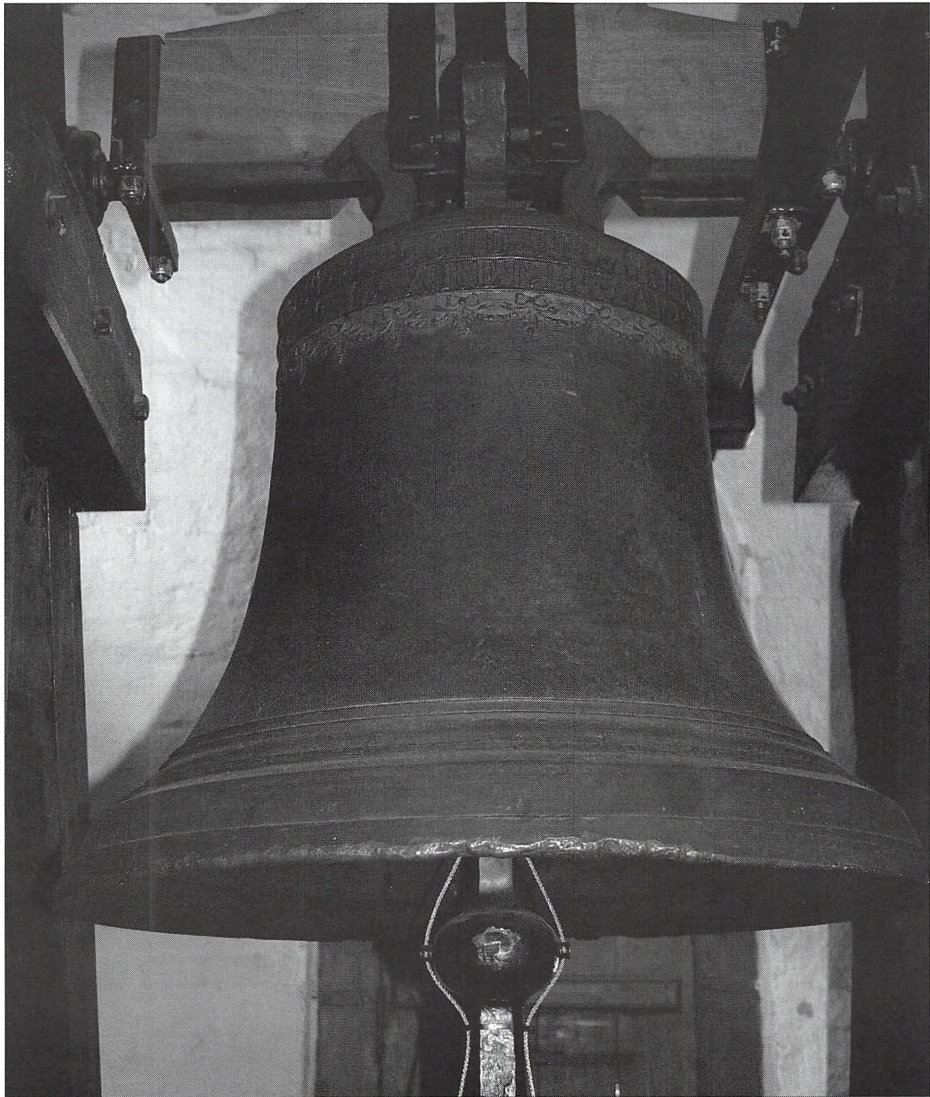
Det lader til, at man her i 1781 har forberedt sig på en større reparation af kirken, og det var ikke den eneste i 1700-tallet. Som tidligere nævnt var kirken i 1742 i så elendig en forfatning at den var ubrugelig og gudstjenesten for en tid måtte afholdes i skolen. Men man har tilsyneladende også i 1742 fået sat tingene i stand, eftersom man atter kan tage kirken i brug, og skønt den igen i 1752 omtales som meget brøstfældig, så reparerer man dog bygningen så den kan anvendes.

Med reparationen i 1781 får man tilsyneladende gennemført en mere holdbar løsning. Og skønt kirkebygningen fortsat er skrøbelig, så kan den dog bruges, og man kan med tiden foretage de for gudstjenestens gennemførelse nødvendige nyanskaffelser, og fornyelser.

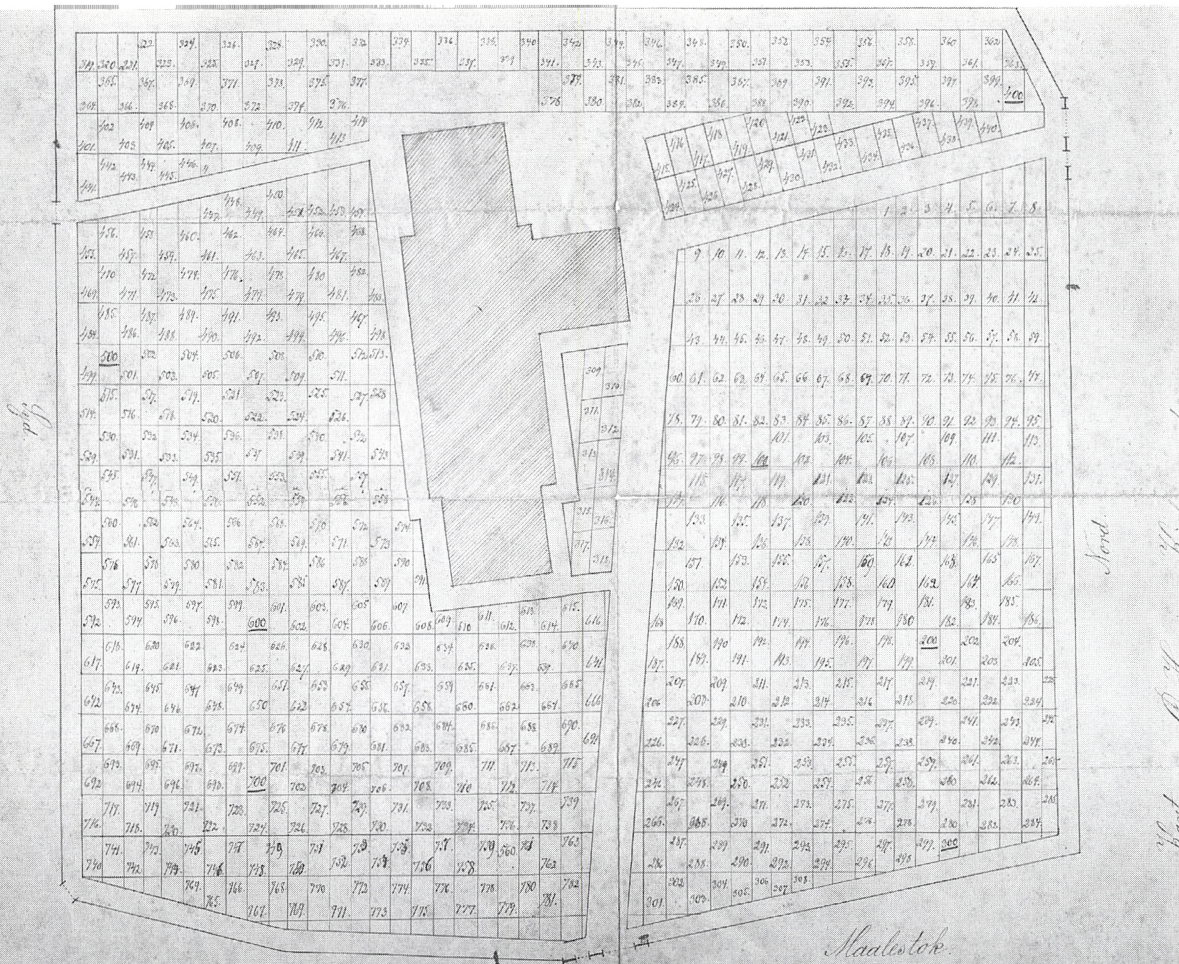
Som tidligere omtalt er renæssancetidens kirkeklokke, den i 1615 støbte, fra Øster Hassing Kirke på et tidspunkt blevet overført til Horsens Kirke. I 1846 har man tilsyneladende fundet det nødvendigt at omstøbe en anden af kirkens gamle klokker, og måske er det ved den lejlighed

den gamle renæssanceklokke gik til Horsens Kirke. I hvert fald er den ældste af også den nuværende Øster Hassing Kirkes klokker forsynet med følgende inskription:

”Gud til ære, Kirken til Ziir var denne Klokke omstøbt Aar 1846 af P. P. Meilstrup i Randers.”

*Den ældste af Øster Hassing Kirkes to klokker, overført fra den gamle til den ny kirke.
Foto: Henrik Gjøde Nielsen.*

Kort over Øster Hassing Kirkegård, her lettere beskåret af hensyn til udstrækning og angivelse af kirkebygningen. Efter original i Øster Hassing Kirkes arkiv.

Det fremgår desværre ikke af kilderne, hvilken inskription den klokke, der blev omstøbt, har båret. Hvis man forestiller sig, at man har ønsket at bevare den ældste klokke i sognet, må den have været støbt før 1615, før den til Horsens Kirke overførte klokke blev støbt. Skønt vi ikke kan sige noget sikkert i den sag, så må det dog være rimeligt at antage at også den middelalderlige Øster Hassing Kirke har været forsynet med en klokke, og at det er denne middelalderlige klokke, som i 1846 blev omstøbt af Meilstrup i Randers.

I 1861 anskaffes så to nye malmstager, en kande med låg til dåbsfadet, et kors af ægte guldbrokkade til alteret, en spade til jordpåkastelse og en kande til altervinen. Ligeledes i 1861 sætter man en ny lem i tårnet, og en ny alterdug anskaffes. I 1862 erhverves en oblatæske, som imidlertid

i 1879 ombyttes med en ny og større. I 1867 køber man så et nyt overtræk til alteret, en alterdug, må man tro, og man gennemfører reparationer af loft, kirkestole og klokkestabel, ligesom man afholder en række malerudgifter og reparerer vinduer i østgavlen og på sydsiden af kirkebygningen.

Øster Hassing gamle kirkegård

Man gjorde således hvad man kunne for at vedligeholde bygningen, og man tog også fat på at få ordnede forhold på kirkegården. Det blev bestemt, at skolelæreren skulle holde bog og kort over kirkegården, gravene mærkes med en pæl og holdes i orden. Kirkegården ved den gamle Øster Hassing Kirke er for længst gået af brug, men kortet over kirkegården eksisterer fortsat, med angivelse af kirken.

Skønt kirkegården ikke længere bruges, så rummer den dog stadig dødes ben og minder over for længst forsvundne mennesker, med en kærlig, sidste hilsen fra de pårørende, som f.eks.:

”Her Hviler støvet af
Søren Christensen
født i Øster Nejsig 1795
død sammesteds 9. Aug. 1878
efter et virksomt og agtet Liv”

Søren Christensen var således både døbt og begravet fra den gamle Øster Hassing Kirke. Andre sognebørn blev døbt i den gamle kirke, begravet fra den ny, og gravsat på den gamle kirkegård. Det gjaldt f.eks. Ane Mortensdatter, der i døden kom til at dele grav med sin mand:

”Herunder hviler Ægtefællerne
Svend Jørgensen
født i Ø. Hassing d. 15. Aug. 1794
død samme sted d. 12. Aug. 1865
og Hustru
Ane Mortensdatter
født i Ø. Hassing d. 7. Febr. 1798
død samme sted d. 15. maj 1889
De blev viede i Ø. Hassing Kirke d. 7. Decbr. 1823
og Ægteskabet velsignedes med en
Søn, der hædrer og Velsigner deres Minde”

Markant og som en mindesten for alle hvilende på den gamle Øster Hassing Kirkegård står en sten, som blev sat i 1883, tre år efter den nye Øster Hassing Kirke var indviet. På stenen står:

”Dette Hvilested
gemmer Støvet af vore kjære
Forfædre i mange Slægtled
i flere Hundrede Aar tilbage
Hvil sødt i Herrens fred
Dette Mindesmærke
er bekostet Aar 1883 af forhv.
Ejer af Søndergaard Ø. Hassing
Jens Christian Pedersen
og Hustru
Ane Marie Sørensdatte
Hvil sødt i Herred Fred”

Fra den gamle Øster Hassing Kirkegård. Foto: Henrik Gjøde Nielsen.

Den sidste begravelse på den gamle kirkegård i Øster Hassing blev ved særlig tilladelse gennemført i september 2001.

Det endelige kollaps

Af kirkesynene i 1860'erne og 1870'erne, som de refereres i den af biskop P. C. Kierkegaard den 7. januar 1862 autoriserede synsprotokol – biskop Kierkegaard var en bror til filosofen Søren Kierkegaard – fremgår det, at den gamle Øster Hassing Kirke i stadigt højere grad trængte til stadigt mere omfattende og gennemgribende reparationer. I 1877 var det så meningen, at korets østgavl skulle repareres; man rejste et stillads, og håndværkerne var klar til at gå i gang, da hele østgavlen styrtede ned. Der ville blive tale om reparationer af betydeligt større omfang end man havde forudset, og mere bekosteligt end man havde økonomi til.

Da nu skaden på østgavlen var sket, undersøgte man nøjere kirkens øvrige murværk og kunne konstatere, at murene i det hele taget var mere medtagne og skrøbelige end først antaget, og da man allerede havde planlagt flere reparationer i stil med renoveringen af østgavlen måtte man se i øjnene, at også andre dele af kirkens murværk stod i fare for at styrte sammen, når man begyndte at arbejde på disse dele. Og skulle det endelig lykkedes i løbet af en årrække at få renoveret kirkens mure, så ville den dog aldrig blive helt god. Den gamle Øster Hassing Kirke var både for lang og for smal, og ifølge sognepræsten også vanskelig at tale i. Den gamle Øster Hassing Kirke ville aldrig, som det blev udtrykt, blive ”smuk og hensigtsmæssig.” Man måtte tænke i nye baner.

Planerne ridses op

Til en start henstillede sognepræsten Jens Jacobsen Kokholm Bjerre, der var præst ved henholdsvis den gamle og den ny Øster Hassing Kirke fra 1876 til 1900, til provsten, om der ikke hellere måtte arbejdes på at få opført en ny kirke ved Øster Hassing, og om ikke denne kirke, hvis sognebørnene ønskede det, måtte blive placeret ved Øster Hassing By. Den henstilling gik provsten ind på, og via Stiftsøvrigheden udvirkede kirkeministeriet, at statens bygningsinspektør for Jylland, professor Walther i Århus, skulle tage den gamle Øster Hassing Kirke i øjesyn. Resultatet af professor Walthers besigtigelse blev for det første, at der

skulle foretages en midlertidig afdækning af den nedstyrtede gavl, og for det andet at omkostningerne ved de nødvendige reparationer ville løbe op i 27.000 kr. Og stadig ville den gamle kirke ikke fungere optimalt. Prisen for en ny kirke, anslog professor Walther, ville blive 50.000 kr. Sideløbende med professor Walthers undersøgelser havde sognebørnene undertegnet at andragende om at få bygget en ny kirke ”paa et for Menigheden bekvemmere Sted i Øster Hassing Sogn.” Dette andragende blev sammen med professor Walthers indstilling om, at der burde bygges en ny kirke, indleveret til kirkeministeriet, som indstillede at der på finansloven blev afsat 50.000 kr. til opførelse af en ny kirke i Øster Hassing. Så langt var alt gået godt, men så gik der politik i sagen.

Kredsens rigsdagsmand blev syg, og nogle radikale og moderate politikere var imod projektet og ønskede igen undersøgt, om ikke reparation af kirken var tilstrækkelig. Først ved sagens tredje behandling, og på betingelse af at sognebørnene i Øster Hassing selv skulle ofre noget, i form af kørsler, altså transport i forbindelse med byggeriet, blev man enige om at bevilge penge til kirken, men ikke 50.000 kr., blot 45.000 kr. De 50.000 kr. var budgettet for den kirke, som bygningsinspektøren professor Walther havde projekteret, og da pengene nu ikke længere slog til, måtte man hurtigt lade udarbejde nye tegninger, hvilket blev overladt til arkitekt J. E. Gnudtzmann.

Det var naturligvis ikke uden betænkeligheder man således måtte skifte arkitekt, næsten midt i vadestedet:

”... endskjønt de i Sagen Interesserede nødigt opgav Professorens [Walthers] Tegning, der som sædvanligt var udarbejdet med den største Omhyggelighed og fin Smag, var det dem dog en Beroligelse, at der var skeet Henvendelse til Hr. Gnudtzmann, der jo t. Ex. ved Frue Kirke i Aalborg havde visst, at han kunde faae noget Smukt og Værdigt frem ved smaa Midler.”

Arbejdet blev taget i entreprise af murermestrene Kruse og Hansen, København, og skulle ledes af arkitekt Lythans-Petersen. Så manglede man bare at skaffe en grund. For 1.300 kr. købte man 1 td land af sognefoged og gårdejer J. Jacobsen, Pallisgård. Den 5. august 1879 var man klar til at tage fat på byggeriet. Og mens byggeriet stod på, benyttede man fortsat den gamle, brøstfældige kirke, som ikke måtte nedrives, før den nye kirke stod færdig.

Øster Hassing Kirke – Tiden 1880-2005

En bygning forsvinder

I august 1880 stod den nye Øster Hassing Kirke færdig, og man kunne påbegynde afmonteringen af den gamle. Til den nye overførtes klokken, prædikestolen og døbefonten. Hvad der blev af altertavlen vides ikke, men måske er den gået til da korets østgavl styrtede sammen, eller måske har den været i så elendig en forfatning, at den er endt som pindebrænde. Selve bygningen, murværket, blev overladt til murerne ved den nye kirke Kruse og Hansen, sammen med den kontante sum af 38.000 kr., alt som betaling for veludført arbejde. Disse var imidlertid ikke interesserede i at beholde den gamle bygning, som de solgte til gårdejer Søren Svendsen, Sønderhaven i Øster Hassing. Søren Svendsen fik flyttet den gamle alterskranke og placerede den på Sønderhavens loft, hvor den har stået siden. Stenene anvendte Søren Svendsen til byggeri af et nyt stuehus på Sønderhaven, træværket som bjælker i kostalden, og tagblyet solgte han for en pris, der angiveligt skal have modsvaret hvad han gav for hele den gamle kirkebygning. Og ligbåren fra den gamle Øster Hassing Kirke endte som vaskebænk på Gandrupegnen. Dermed var den gamle kirkebygningens historie forbi.

Sådan da. Der gives historier, som har det med aldrig helt at ende. Kirkegård, den gamle nabogård til den gamle Øster Hassing Kirke, var helt op mod midten af 1900-tallet stadigt belagt med en bestemmelse om, at ejeren skulle holde kreaturer borte fra kirkegården, og desuden holde øje med, at blyet ikke faldt af kirkens tag. Og det gjorde man tilsyneladende også, i hvertifald det første. I en periode, ligeledes i midten af 1900-tallet, fik nogle landmænd den idé, at det af kampesten opførte kirkegårdsdige var glimrende at bruge til kreatursliske, når deres kreaturer skulle læsses på lastvogne. Den trafik fik man sat en stopper for. Man fik gravet en grøft omkring diget, planeret området, og med tiden fandt kirketomten ved Øster Hassing et vedligeholdelsesniveau der både sikrede, at stedet blev holdt og ikke groede fuldstændigt til, og at tomten netop ikke blev så overpasset og velfriseret, at det mystiske, tyste, forsvandt fra stedet. Nu er stedet for placeringen af den gamle Øster Hassing Kirke blot et sted hvor få kommer, men hvor de der gør det oplever en forunderlig ro, også selvom man leder efter Lan-

Alterskranken fra den gamle Øster Hassing Kirke, på Sønderhavens loft. Foto i Lokalhistorisk Arkiv for Hals Kommune, Hals Museum.

ge Maren Lauridsdatters sten med en sort plet, den femte vest for den nordre indgang. Og fra tid til anden holdes der gudstjeneste på stedet.

Grundstensnedlæggelse og indvielse

Som tidligere nævnt påbegyndtes arbejdet på den nye kirke den 5. august 1879. Præcist hvornår grundstensnedlæggelsen blev foretaget lader sig ikke fastslå, idet kirkens synsprotokol blot anfører, at grundstenen blev nedlagt ”i Mandags,” af herredets provst, J. Bekker. Under grundstenen til alterbordet indmuredes en blykapsel med et dokument, der i kort form giver en beretning om kirkens opførelse, med navngivelse af de fungerende kirkelige myndigheder og kirkens bygmestre, samt salmeverset ”Herre, lad det lykkes!” Desværre har man heller ikke foretaget en fuldstændig afskrift af grundstensdokumentets tekst.

Så er vi mere oplyste for så vidt angår kirkens indvielse. Herom skrives i synsprotokollen:

”Om Indvielsen.

Indvielsen foregik d. 29. August 1880 i Overværelse af Biskoppen, Stiftsamtmanden, Herredsfogden, Provsten og en stor Del Præster og i øvrigt saa mange Mennesker, som Kirken kunde rumme. Og efter at Biskoppen havde talt over ”Kongesønnens Bryllup” fandt den egentlige Indvielse Sted, hvorefter Sognepræsten prædikede over Dagens Evangelium, De ti Spedalske.”

Den nye Øster Hassing Kirke, som den tog sig ud i årene efter indvielsen. Bemærk bemalingerne i korbuen og på hvælvene, samt inskriptionen: ”Kommer til mig alle I som lide og ere besværede.” Foto i Lokalthistorisk Arkiv for Hals Kommune, Hals Museum.

Så kort kan det gøres. Andre kilder kan supplere; kilder, som angiver at indvielsen blev fulgt med større interesse end synsprotokollens korte meddelelse lader ane. Skønt man i starten af projektet angav, at kirken ville få ca. 230 siddepladser, så fik man allerede ved indvielsen flere i brug, nemlig omkring 600. Hertil kom de mange, der måtte stå uden for kirken. En næsten overvældende menneskemasse, som Aalborg Stiftstidende skrev den 30. august 1880, havde fundet vej til den rummelige kirke. Artiklen indledes med rosende ord om bygningen:

”I Gaar indviedes i sin ædle og nette Stil, udvendigt at skue som Frue Kirke i Aalborg og med et tilsvarende smukt Indre, den af Staten opførte nye Kirke i Østerhassing.”

En senere tid har lidt ringeagtende kaldt den ”ædle og nette Stil” for maskingotik, lidt tør og lidt kedelig, og vel er Øster Hassing Kirke måske mere nøgtern end vore gamle landsbykirker, men den har dog også sine egne karaktertræk. Bygningen er opført i røde mursten med skiffertag på samtlige bygningsdele, bortset fra apsis, der er blyklædt, med kor, skib og et 23,2 meter højt pyramidespir. Øster Hassing Kirke hører til blandt de større af periodens landsbykirker. I kirkens indre er det ikke mindst den åbne tagstol med tværgående gjordbuer, der imponerer. Kirken kan rumme omtrent 200 mennesker, men op mod 400 har ved særlige lejligheder været i kirkerummet, og så altså de ved indvielsen omkring 600 mennesker. Det gælder således for Øster Hassing Kirke som for alle de ”nye” kirker, at også den har helt egne karaktertræk, i bygning og interiør, uagtet dens sene opførelsestidspunkt, som da heller ikke er helt tilfældigt, men hvor kirken i Øster Hassing alligevel skiller sig ud.

Årtierne før og efter år 1900 var præget af stor folkelig vækkelse, og da samtidig staten gik meget velvilligt ind i byggeri af nye kirker, ikke mindst økonomisk, har man med rette talt om, at vi her i landet har to store kirkebygningsperioder, nemlig i årene ca. 1050-1250, og i årene omkring 1900. Også her udgør Øster Hassing Kirke en undtagelse, idet der jo ikke var tale om at opføre en ny kirke i en ”kirkeløs” egn, men om at opføre en erstatning for en gammel, middelalderlig sognekirke. Og ligesom de middelalderlige kirker har gennemgået ændringer, har også den nye Øster Hassing Kirke ændret sig siden dens indvielse, som det vil fremgå senere.

Kirkens genstande

Centralt i enhver kirke er alteret. Altertavlen i Øster Hassing Kirke er et tredelt arbejde, med to sidefløje og et billede i midten. På sidefløjene læses nadverens indstiftelsesord, og alterbilledet i midten er en kopi efter A. Dorph, udført af Søren Simonsen 1880. Man har som tidligere omtalt i litteraturen hidtil angivet billedet som værende en kopi efter Carl Bloch, en anden af de malere, hvis værker har været meget anvendt som kopiforlæg, uvist af hvilken grund, al den stund Søren Simonsen selv har angivet på maleriet, på soklen på bygningsværket til højre i billedet, at der er tale om en Dorph-kopi. Hvordan adskillige forfattere har kunnet overse det får stå hen i det uvisse. Motivet er afslutningen af vandringeren til Emmaus. På altertavlens øverste del er en dekoration, der symboliserer den opgående sol. Selve alterbordets forside prydes af et hvidt St. Georgskors. På alterbordet findes endvidere en syvarmet lysestage, skænket af ejeren af Poppelgård i første halvdel af 1900-tallet.

Oprindelse for såvel dåbsfad og kande som for det ældste altersølv lader sig ikke klarlægge. Disse dele må være overført fra den gamle kirke. Altersølvet er i løbet af 1900-tallet blevet suppleret flere gange, første gang i 1933, da menighedsrådet vedtog at indkøbe særkalke. Man havde indtil da benyttet et stort fællesbæger. Af kirkens øvrige inventar bør nævnes lampetter og lysekroner, der er skænket som gaver af sognebørn i løbet af 1900-tallet. Efter alt at dømme fik kirken først indlagt lys i 1936, så før den tid har man klaret sig med levende lys, hvilket lysekronerne da også oprindeligt har været beregnet til. Krucifikset, der har ført en lidt omskiftelig tilværelse i kirkerummet, er formodentlig af håndværkerne skænket til kirken ved indvielsen, og i 1974 udfærdigede og skænkede daværende præst ved kirken, Niels Toftdal Neesgaard, et relief til udsmykning af dåbsværelset. Relieffets motiv er inspireret af Vilhelm Birkedals salme, "Jeg så ham som barn med det solrige øje." Og endvidere rummer Øster Hassing Kirke, naturligvis, en præstetavle.

En måske mere anonym men historisk set interessant genstand, der bør omtales nærmere, er det lidt uanseelige skilt, man fandt på Øster Hassing Kirkes loft i 1999. Der er tale om et lille skilt, bestående af sortmalet træ, hvorpå der med sirlige bogstaver er skrevet "Kirkestævne." Et kirkestævne var et møde, som man på landet afholdt efter gudstjeneste. Kirkestævne blev indført ved en kongelig forordning i 1740, og

Alterpartiet i Øster Hassing Kirke. Foto: Jan Slot-Carlsen.

havde til formål offentligt at bekendtgøre ”Forordninger og andre deslige Befalinger, som angaae hver Mand især.” Afholdelsen af kirkestævne skulle bekendtgøres fra prædikestolen til at finde sted på kirkegården efter gudstjenesten første søndag efter en beslutning var meddelt på tinge. På den måde sikrede man sig at forordninger m.v. kom til folks kendskab. Kirkestævner blev formelt afskaffet i 1871, men blev alligevel afholdt mange år efter, f.eks. ved bekendtgørelse af valg til rigsdag og sogneråd, ligesom lokale beslutninger blev bragt på kirkestævne, og vi ved fra f.eks. Hou Kirke, som blev opført år 1900, at man her ligefrem indskrev kirkestævner i regulativet for kirke og kirkegård. Skiltet fra Øster Hassing Kirke har, som alle andre steder, været brugt til at understøtte præstens bekendtgørelse fra prædikestolen om afholdelse af kirkestævne. Om skiltet har været anvendt både i den nye og den gamle Øster Hassing Kirke lader sig ikke afgøre, men i betragtning af, hvor lidt der blev overført fra den gamle til den nye kirke, har det nok ikke været tilfældet. Da kirkestævner i Øster Hassing på et tidspunkt gik helt af brug, har man ikke kunnet få sig til at kassere skiltet, men lagde det op på loftet, hvor det er bevaret som et af de få eksemplarer i Danmark.

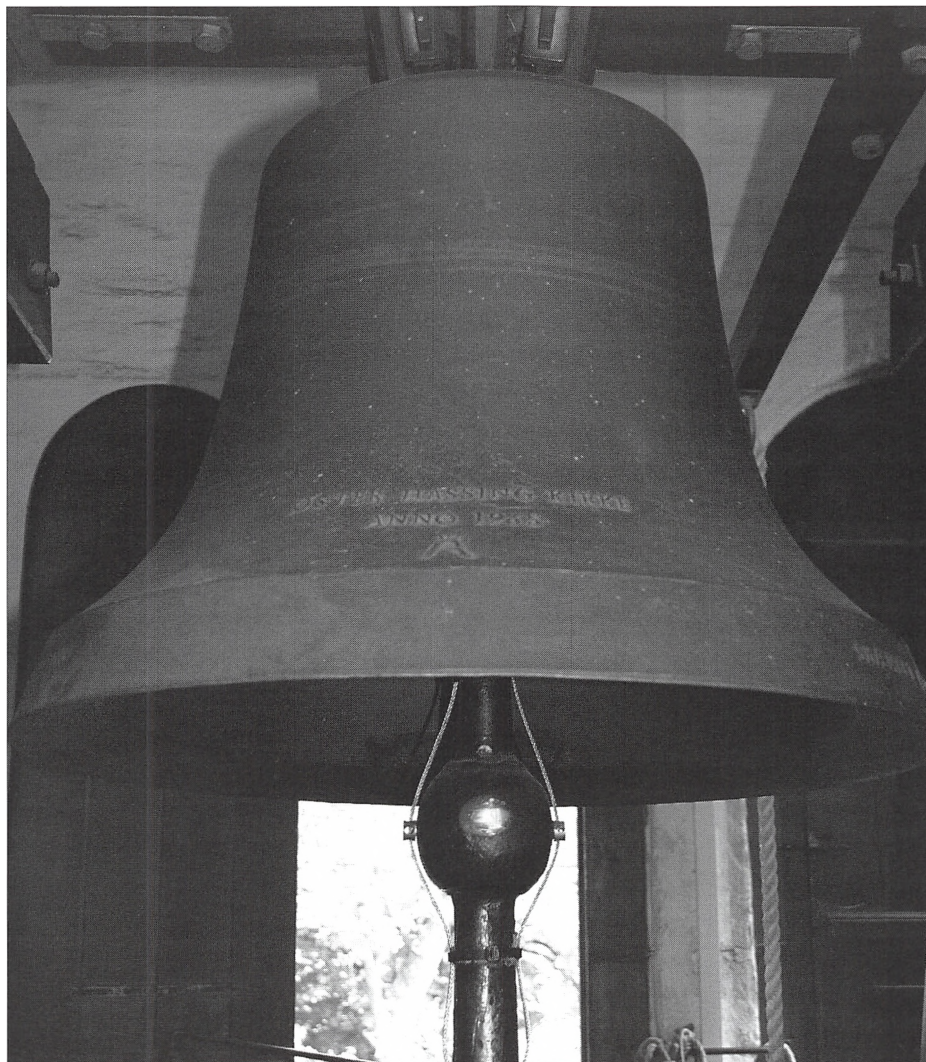

Kirkestævneskiltet fra Øster Hassing. Foto: Allan Jensen.

Da Øster Hassing Kirke blev indviet i 1880 havde den endnu ikke noget orgel. Imidlertid havde den fremsynede arkitekt Gnudtzmann været forudseende nok til at indføre et orgelpulpitur i kirken, hvilket for så vidt også var ambitiøst på kirkens vegne, al den stund man i de fleste landsbykirker i det meste af historien har måttet klare sig uden. Først med udviklingen af harmoniet eller stueorglet fik de fleste kirker mulighed for at anskaffe sig en slags orgel, og først da man efter år 1900 begyndte en fabrikmæssig produktion af mindre orgler, blev dette efterhånden en selvfølge i enhver kirke. Men i Øster Hassing 1880 var man ikke indstillet på et mindre orgel; der var plads til et betydeligt, og hvad man ikke havde ved indvielsen, søgte man hurtigt at skaffe. Af et notat i kirkens synsprotokol for den 15. februar 1881 fremgår det, at sognepræst Bjerre havde ansøgt kirkeministeriet om, at det beløb der blev i overskud af de budgetterede 45.000 kr. til opførelsen af den ny kirke, måtte blive anvendt til et orgel. Det drejede sig om 831,34 kr., hvoraf vi kan slutte, at opførelsessummen for den nye Øster Hassing Kirke var 44.168,66 kr. Hertil kom så det arbejde, som sognebørnene præsterede. Ansøgningen blev imødekommet, og den 15. marts 1882 blev kirkens orgel indviet. Selve orgelværkets oprindelse er lidt uklar, men det var sandsynligvis bygget af firmaet Busch og Sønner omkring 1880. Orgelfacaden stammede fra Frederiksberg Kirke, hvor den var blevet erklæret kassabel og derpå solgt til Øster Hassing Kirke i 1881. I 1934 blev denne facade imidlertid flyttet tilbage til Frederiksberg Kirke, efter ønske fra menighedsrådet, der i forbindelse med Frederiksbergs Kirkes jubilæum. For handlen betalte Frederiksberg Menighedsråd til Øster Hassing Menighedsråd 1.500 kr. kontant, bekostede en ny, arkitekttegnet orgelfacade til Øster Hassing Kirke, og afholdt alle flytteudgifter. Det første orgel, med otte stemmer, var i anvendelse frem til 1999, da Øster Hassing Kirke udvidede orgelpulpituret og erhvervede et nyt orgel med 14 stemmer, bygget af firmaet Bruno Christensen & Sønner. Inden det nye orgel kom på plads, var imidlertid endnu en lyd giver kommet til kirken, til supplement af den i 1846 omstøbte klokke. I 1966 fik Øster Hassing Kirke en ny klokke, skænket af tømrermester Chr. Pallisgaard. Den gamle, svejsede klokke var ikke helt i orden, og med den nye, støbt på De Smithske Jernstøberier A/S i Aalborg, kunne man atter høre klare og rene toner, når klokken kaldte til kirken. Den nye klokke bærer følgende inskription:

”KOMME DIT RIGE
ØSTER HASSING KIRKE
ANNO 1965

SKÆNKET AF TØMRERM. CHR. PALLISGAARD OG HUSTRU TIL
MINDE OM FØRSTNÆVNTES FORÆLDRE FRA PALLISGAARD-
MINDE I ØSTER HASSING”

Den nye klokke i Øster Hassing Kirke, indviet den 3. april 1966. Foto: Henrik Gjøde Nielsen.

Renoveringer

Øster Hassing Kirke har gennemgået to store renoveringer. Første gang i 1936, anden gang i 1998-1999.

Ved renoveringen i 1936 blev den oprindelige udsmykning fjernet. D.v.s. dekorationerne i forskellige mønstre i skib og kor, samt inskriptionen over korbuen. Når man valgte at overkalke disse skyldtes det angiveligt, at støv fra kirkens varmeapparat havde tilsmudset bemalingerne. Kirken kom herefter til at stå helt hvidkalket, og i stort set resten af 1900-tallet kunne man klare vedligeholdelse med kalkning og opmaling.

Under den store og gennemgribende renovering 1998-1999 dukkede resterne af de gamle bemalinger i kirken atter frem, for en stund. Foto i Øster Hassing Kirkes arkiv.

Da man op mod 1900-tallet slutning skulle til at klargøre opsætning af det nye orgel, og have ordnet et par andre småting, viste det sig, at flere af de bærende bjælker under gulvet var rådne, og da så gulvet skulle fornyes måtte også bænkerne ud, og man besluttede sig for også at istandsætte dem. Samtidig blev kirkerummet kalket, man fik installeret elektrisk varme, og der blev valgt nye farver til kirken. Denne gennemgribende renovering 1998-1999, efterfulgtes så af bygning af gravverhus ved kirken, med nye og ordnede velfærdsforhold til kirke-gårds-personalet, således at såvel Øster Hassing Kirke som kirkegård i 125-året for indvielsen er i god og ordentlig stand. Og endelig bør det nævnes, at Øster Hassing Kirke netop i forbindelse med den store renovering fik mulighed for at erhverve den kopi af bronzehjorten, som kom til at indgå i pastoratets logo, og som fik sin placering ved døbefonten. Således tegnede den store renovering og fornyelse en ring, der samlede kirkens ældste og nyeste historie.

Øster Hassing Kirke

Kirkerne har en på en gang gammel og ny historie og en historie som fortsætter. En mangefacetteret historie, der omfatter bygning, genstande og forhold i og omkring kirken. I den forstand indgår denne bog også i al beskedenhed i Øster Hassing Kirkes historie. I kirkerne koncentrerer gammelt og nyt. Det er også tilfældet i Øster Hassing Kirke, og her i usædvanlig grad. Kirken som bygning er målt med almindelig, kirkehistorisk alen, ikke særligt gammel. Men mange af dens genstande, skjulte og genstande man har for øje eller øre, rækker århundreder tilbage i tiden. Og som det gælder for vore gamle kirker gælder det også for vore nye, at tiden ikke stopper. Tiden og historien fortsætter, og tiden vil sætte sig nye spor i bygningen, i dens farver, indretning og genstande. Hvert slægtled sætter sit mere eller mindre markante mærke i kirkens historie, i bogstavelig eller overført betydning. Og som en rød tråd gennem skiftende tiders nedslag i kirkens bygning og historie går det, at den anvendes. Kirken er et brugshus, og hver gang kirken er i brug, hver gang kirkelige handlinger udføres, så indgår disse i og føjer sig til rækken af kirkelige handlinger i Øster Hassing Sogn fra middelalder til nutid. Dette forhold er kirkernes adelsmærke. Det enkelte menneske træder direkte i slægtens spor, i stort og småt, og i den mere eller mindre erkendte bevidsthed herom løftes netop en flig af livets gåde.

Præster og kapellaner ved Øster Hassing Kirke

Præster og kapellaner ved Øster Hassing Kirke før 1880

Sognepræsten er titlen på den der varetager kirketjenesten i et sogn. Kapellaner er oprindeligt betegnelsen for gejstlige, der havde tjeneste ved et kapel. Senere blev betegnelsen anvendt om gejstlige, der blev ansat i et sogn, hvor sognepræsten ikke selv kunne overkomme sin gerning. Hvis dette skyldtes sygdom eller svaghed hos præsten, var betegnelsen personel kapellan. I sogne som Øster Hassing fandtes kapellaner som enten kaldskapellaner, der har en selvstændig præstegerning, men som er i et vist afhængighedsforhold til sognepræsten eller som residerende kapellaner, der er en med sognepræsten ligestillet, selvstændig embedsmand. I praksis har sognebørnene næppe mærket den store forskel på, om det var sognepræsten, en kaldskapellan, en personel kapellan eller en residerende kapellan der holdt gudstjeneste, når bortses fra de personlige faktorer, der er uafhængige af stillingsbetegnelsen. Som det ses er listerne udarbejdet separat for henholdsvis den nu forsvundne og den ibrugværende kirke, og er ikke komplet før efter 1646.

Niels Pedersen, sognepræst, 1485.

Peder Knudsen, sognepræst, 1503.

Christopher, sognepræst, 1553.

Just, sognepræst, 1553.

Christen Pedersen, sognepræst, 1567, 1571.

Christoffer, personel kapellan, 1581.

Christen Vestisen, personel kapellan, 1583.

Niels Lauritsen, sognepræst, 1588.

Christopher Thomsen, sognepræst, 1613.

Peder Poulsen Stavad, sognepræst, 1622.

Anders Hansen, sognepræst, 1646-1665.

Peder Ægidius, sognepræst, 1665-1688.

Jens Olufsen Sennels, sognepræst, 1688-1689.

Peder Thess, sognepræst, 1689-1696.

Otto Jørgensen Steenløse, sognepræst, 1696-1699.

Habakuk Jakobsen Kock, sognepræst, 1699-1712.

Peder Jacobsen Hammer, sognepræst, 1713-1716.

Søren Hortulan, sognepræst, 1716-1733.

Jens Christian Lassen, personel kapellan, 1755-1758.
Thøger Thorning, personel kapellan, 1758-1761.
Thomas Tødsleuff, personel kapellan, 1761-1768.
Ole Pedersen Aggerholm, sognepræst, 1733-1762.
Søren Juul Cortsen, sognepræst, 1762-1774.
Hans Peter Vadum, personel kapellan, 1770-1776.
Jens Jørgen Koefoed, sognepræst, 1774-1785.
Niels Lyndersø Dall, sognepræst, 1785-1806.
Simon Jakob Omann, sognepræst, 1806-1820.
Engel Johan Daniel Jermin, sognepræst, 1820-1830.
Laurits Bjørn Spliid, sognepræst, 1830-1845.
Niels Munk Plum, sognepræst, 1845-1862.
Hans Vilhelm Ribber Schiøler, sognepræst, 1862-1875.
Hans Jacob Kokholm Bjerre, sognepræst, 1876-1880.

Præster og kapellaner ved Øster Hassing Kirke efter 1880

Listen over præster og kapellaner ved Øster Hassing Kirke efter 1880, d.v.s. den nye Øster Hassing Kirke, er komplet.

Jens Jacobsen Kokholm Bjerre, sognepræst, 1880-1900.
Gustav Harald Emil Darre, sognepræst, 1900-1905.
Ole Thygesen, sognepræst, 1906-1930.
Andreas Peter Agersted, kaldskapellan, 1906-1910.
Balthasar Holst, kaldskapellan, 1910-1915.
Rudolf Johannes Wolf, kaldskapellan, 1915-1923.
Gustav Frederik Kinch, kaldskapellan, 1923-1927.
Hans Henrik Hoff Siegumfeldt, kaldskapellan, 1928-1931.
Hans Henrik Hoff Siegumfeldt, sognepræst, 1931-1945.
Filip Timoteus Rosager-Hansen, kaldskapellan, 1931-1936.
Harald Sander Sørensen, kaldskapellan, 1936-1942.
Osvald Johannes Veien, sognepræst, 1946-1971.
Harald Sander Sørensen, residerende kapellan, 1942-1959.
Rasmus Simon Peder Christensen, residerende kapellan, 1960-1966.
Morten Revsbech, residerende kapellan, 1967-1972.
Verner Tranholm-Mikkelsen, sognepræst, 1972-1983.
Niels Toftdal Neesgaard, residerende kapellan, 1973-1976.
Jens Jacob Kaufmann Jensen, residerende kapellan, 1976-1983.
Jens Jacob Kaufmann Jensen, sognepræst, 1983-

Litteratur og materiale

Litteratur og publiceret kildemateriale

- Christensen, C. P.: Kjær Herreds Skoler og Skolevæsen m.v. omkr. Det 18. Aarh.s Midte. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, 1921, s. 1-21.
- Christensen, J.: Er Øster Hassing det ældste beboede område i Hals kommune? I: Årsskrift, Hals Museum, Museumsforeningen for Hals Kommune, 1991, s. 8-10.
- Hjermind, J.; Nielsen, E. L. (red.): Skatte fra Valdemar Sejrs tid. 1991.
- Horskjær, E.: Vendsyssels Kirkeklokker. I: Vendsysselske Aarbøger, 1938, s. 161-173.
- Horskjær E. (red.): De danske Kirker. Bd. 9, 1967.
- Grohshenning, M.; Hauch-Fausbøll, Th.: Danmarks Præstehistorie 1884-1911. 1. bd. 1914.
- Jensen, A.: Et spændende fund. I: Ting og Tider 4 – Nyt fra Hals Museum, 1999, s. 2-3.
- Jensen, J.: Øster Hassing Kirke. 1980.
- Johansen, E.: Ø. Hassing huset. I: hikuin 2, 1975, s. 57-66.
- Jørgensen, K.: Vester Hassing Kirke. 1992.
- Kjær, U.; Grinder-Hansen, P.: Kirkerne i Danmark. Den katolske tid. Indtil 1536. 1988.
- Kjær, U.; Grinder-Hansen, P.: Kirkerne i Danmark II. Den protestantiske tid efter 1536. 1989.
- Klitgaard, C.: Den store nordjyske Heksefølgelse. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, 1915, s. 90-218.
- Nedergaard, P. (red.): Dansk præste og sognehistorie. Bd. V, Aalborg Stift. 1959.
- Nielsen, H. G.: Klarup Kirke. 1991.
- Nielsen, H. G.: Blot Brudstykker. 1994.
- Nielsen, H. G.: Hals i gamle postkort. 1995.
- Nielsen, H. G.: Hou Kirke. 2000.
- Nielsen, H. G.: Hals Skanse. 2001.
- Nielsen, H. G.: Gåser Kirke. 2003.
- Nielsen, H. G.: Af Hals Kommunes ældste skolehistorie. I: Årsskrift 2002, Hals Museum, Museumsforeningen for Hals Kommune, 2003, s. 18-26.
- Nielsen, H. G.: Sognekirkerne i Øster Hassing. I: Årsskrift 2004, Hals Museum, Mu-

seumsforeningen for Hals Kommune, 2005, s. 15-18.

Nielsen, H. G.: Til kirkens pryd og herskabets ære. 2005.

Nielsen, H. G.: Øster Hassing Kirke 125 år. I: Sogn & Kirke, nr. 75, 2005, s. 7.

Nielsen, H. G.: Kirketomten ved Øster Hassing. I: Sogn & Kirke, nr. 75, 2005, s. 10.

Sogn & Kirke. Kirkeblad for Øster Hassing og Gåser sogne. 1987-2005.

Trap, J.P.: Danmark. 1. udg., bd. 2, 1859. 2. udg., 1875. 3. udg., bd. 4, 1901, 4. udg., bd. 5, 1924. 5. udg., bd. 6, 1961.

Upubliceret kildemateriale

Nationalmuseet, København

Inv.nr. D 7924. Bronzehjorten fra Øster Hassing.

Hals Museum

547x1. Kirkeorgel, dele af Øster Hassing Kirke.

547x1. Prædikestol, bund af Øster Hassing Kirke

Lokalhistorisk Arkiv for Hals Kommune, Hals Museum

Folketællinger, Øster Hassing Sogn, 1787-1911. (Kopi fra Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.)

Jr.nr. 418. Øster Hassing kirke.

Jr.nr. 694. Vester – Øster Hassing Menigheder.

Jr.nr. 727. Øster Hassing by.

Øster Hassing Kirkes arkiv

Kirkesynsprotokol, 1862-2004.

Liber daticus, 1907-1959, samt her i kirkestatistik 1916-1978.

Forhandlingsprotokoller, 1904-1962, 1962-1986, 1986-1996, 1996-2005.

Regnskabsprotokol, 1917-1966.

Kirkeinventar. Dokumentation, korrespondance, fotograferinger m.v.

HALS MUSEUM

ISBN 87-90845-27-7